

Filozofická
fakulta
Faculty
of Arts

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Biskup Josef Hlouch a českobudějovická diecéze v letech
1968 - 1972

Vedoucí práce: Mgr. Aleš Černý, Ph.D.

Autorka práce: Renata Brtníková

Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělání pro střední školy – Německý jazyk se
zaměřením na vzdělání pro střední školy

Ročník: 3.

2025

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích,

.....

Renata Brtníková

Poděkování

Poděkování patří především Mgr. Aleši Černému, Ph.D., za jeho pomoc při zpracování tématu a důkladné vedení této bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá osobou českobudějovického biskupa Josefa Hloucha a dějinami českobudějovické diecéze. Soustředí se především na období druhého episkopátu v letech 1968-1972, tedy na dobu od Hlouchova návratu z internace až po jeho úmrtí. Text přibližuje biskupovu pastorační činnost, vztahy se státní správou a projevy zpřísnění režimu na církevní život v regionu a dotýká se také náboženské výuky ve sledovaném období.

Abstract

This bachelor thesis examines the Bishop Josef Hlouch and the history of the diocese of České Budějovice. It focuses mainly on the period of the second episcopate in the years 1968-1972, i.e. the period from his return from internment to his death. The text presents the bishop's pastoral activities, relations with the state administration and the effects of the tightening regime on church life in the region and also touches on religious education in the examined period.

Obsah

1.	Úvod.....	7
2.	Léta dětství, mládí a kněžství Josefa Hloucha.....	10
2.1	Rodina a dětství	10
2.2	Školní léta	10
2.3	Kněžská léta.....	11
3.	Biskupská léta	13
3.1	Z kněze biskupem	13
3.2	Nový pastýř.....	13
3.3	První léta episkopátu.....	14
3.3.1	První konflikty	15
4.	Internace.....	18
4.1	Rok 1950 a začátek izolace.....	18
4.2	Kampaň proti biskupovi a příprava akce H	19
4.2.1	Poslední konflikt a akce H.....	20
4.3	Internace mimo diecézi	21
5.	Návrat do diecéze.....	26
5.1	Přivítání biskupa v Českých Budějovicích	28
6.	Činnost biskupa v letech 1968–1969	31
6.1	Srpnové události a zbývající měsíce roku 1968.....	31
6.2	Rok 1969.....	32
7.	Biskup Hlouch a normalizace	34
7.1	Rok 1970.....	34
7.1.1	Omezování církevního života a problémy s církevními tajemníky	36
7.2	Rok 1971.....	38
8.	Závěr života	41
8.1	Pohřeb	43
9.	Výuka náboženství v letech 1968-1972.....	45
10.	Závěr	49

1. Úvod

Na konci 60. let 20. století došlo v Československé socialistické republice ke změnám společenského klimatu. Toto období a především rok 1968 se vyznačoval politickým uvolňováním, které se projevilo i ve vztahu státu a církve. Umožněn byl například návrat několika československých biskupů do jejich diecézí. Jednalo se o episkopa brněnského Karla Skoupého, českobudějovického Josefa Hloucha a litoměřického Štěpána Trochtu. Tito ordináři se mimo své diecéze ocitli kvůli dřívějším sporům mezi vládou a církví. Po roce 1948 a nástupu komunistické strany totiž došlo k řadě omezení náboženského života, s nimiž biskupové nesouhlasili. Neshody vyvrcholily na počátku 50. let soudními procesy a následnými internacemi.

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala osobnost internovaného biskupa Josefa Hloucha. Přestože se kvalifikační práce věnuje období mezi lety 1968–1972, je nutné nastínit i život Josefa Hloucha před jeho návratem, zejména jeho první působení v českobudějovické diecézi v letech 1947–1952.

Cílem předkládané práce je čtenáři přiblížit osobnost a životní osudy českobudějovického ordináře Josefa Hloucha během jeho druhého episkopátu. Touto kapitolou jeho života se dosud životopisci podrobněji nezabývali, a proto se práce snaží přispět k hlubšímu poznání této málo prozkoumané etapy. K tomu je zapotřebí zodpovědět několik badatelských otázek. Jak probíhal jeho návrat do diecéze a jak ho přijali jihočeští věřící a představitelé státní správy? Jaký byl biskupův postoj k srpnovým událostem? Kdy došlo k opětovnému zpřísnění režimu? Jak se toto zpřísnění a nástup normalizace projevilo? Do jaké míry byla pro diecézi a ordináře významná rekonstrukce katedrály a jaký postoj k ní zaujali církevní tajemníci? Jaký vliv měly na biskupovo zdraví konflikty se státní správou, především s krajským církevním tajemníkem Leo Drozdkem?

Poslední kapitola textu se věnuje výuce náboženství v Jihočeském kraji v letech 1968–1972. Této problematice dosud nebyla věnována pozornost v žádných pracích pojednávajících o životě Josefa Hloucha, přestože on sám se k vyučování náboženství často vyjadřoval. Výuka byla pod důkladným dohledem jednotlivých tajemníků, kteří ji každoročně reflektovali ve svých zprávách. Hlavní badatelskou otázkou této kapitoly bylo, zda zájem o výuku náboženství odpovídal vývoji politické situace. Jaké faktory ovlivnily vzrůstající počet přihlášených žáků ve školních letech 1968/1969 a 1969/1970 a proč došlo po roce 1970 opět k poklesu? Pro zodpovězení bylo nutné zjistit, jak na výuku náboženství pohlížel sám biskup a jak se stavěl k měnícím se směrnicím.

Tato práce vycházela z několika odborných publikací. Životem Josefa Hloucha se zabývali především historikové František Kolouch a Martin Weis. František Kolouch se dlouhodobě věnuje osobnostem pronásledovaným v období komunistického režimu, zejména internovaným církevním hodnostářům. Je autorem monografie s názvem *Milion duší*.¹ Rovněž se zabývá i obdobím internace, když ve své publikaci *Internace biskupů*² porovnal průběh internace obou hodnostářů. Tato publikace a od téhož autora obdobný článek *Internace biskupa Josefa Hloucha*³ v časopise *Studia theologica* se ukázaly pro kapitoly pojednávající o období internace jako velmi užitečné. Autor ve svých publikacích nastínil situaci a řadu omezení, které předcházely samotnému odstranění ordinářů z diecézí a rovněž pro přiblížení podmínek a přísnosti internace využil dochované vzpomínky a svědectví. Dalším historikem, který se zabýval osobou a životem Josefa Hloucha, je Martin Weis. Kromě kratičké monografie *Minutěnky vzpomínek na pastýře lidu svého*,⁴ kde se autor věnuje například biskupovým cestám do Říma po jeho návratu do diecéze, bylo pro práci využito i další autorovo dílo *Josef Hlouch, Pastýř a homiletik*.⁵ Tato kniha je věnována především záznamům z biskupových kázáních po roce 1968, avšak obsahuje přepis několika pastýřských listů a začátek knihy je stručným přehledem biskupova života. Poslední knihou od historika Martina Weise, ze které bylo možno vycházet je *Svědectví dokumentů*.⁶ Tato publikace popisuje problematiku života katolické církve v Jihočeském kraji v letech 1949 – 1976 a je rozdělena do tří částí. První část je studií zabývajících se změnou politické situace po roce 1948 a jejími dopady na život katolické církve na jihu Čech, problémy jihočeského pohraničí po odsunu německých obyvatel, dále životem biskupa Josefa Hloucha a životem českobudějovické diecéze. Druhá část obsahuje obrazovou dokumentaci a třetí přináší přepisy důležitých dokumentů.

Za velmi přínosný zdroj informací o životě biskupa Hloucha lze považovat sborníkovou studii *Josef Hlouch, devátý biskup českobudějovický v obrazech a*

¹ František KOLOUCH, *Milion duší. Osudy biskupa Josefa Hloucha*, Brno 2013.

² Týž, *Internace biskupů. Internace biskupů Josefa Hloucha a Karla Skoupého*, Praha 2018.

³ Týž, *Internace biskupa Josefa Hloucha*, *Studia theologica* 15, 2013, č. 3.

⁴ Martin WEIS, *Minutěnky vzpomínek na pastýře lidu svého*, Praha 1999.

⁵ Týž, *Josef Hlouch. Pastýř a homiletik*, Praha 2016.

⁶ Týž, *Svědectví dokumentů. Katolická církev v archivních materiálech jihočeských archivů let 1949-1976*, České Budějovice 2009.

dokumentech,⁷ kterou vydal Státní oblastní archiv v Třeboni ve spolupráci s Biskupstvím českobudějovickým při příležitosti výstavy ke čtyřicetiletému výročí biskupova úmrtí. Tato publikace obsahuje velké množství pramenů týkajících se života a působení biskupa Josefa Hloucha.

Předkládaná bakalářská práce rovněž čerpala z archivních materiálů. Ze Státního oblastního archivu v Třeboni byl využit fond Jihočeský krajský národní výbor, který zahrnuje oběžníky českobudějovické diecéze s pastýřskými listy, korespondenci biskupa Hloucha se státní správou, zprávy církevních tajemníků a pro závěrečnou kapitolu rovněž tzv. ukazatele religiozity, jenž přinášejí rozbor náboženské výuky a statistiky počtu přihlášených žáků v okresech Jihočeského kraje. Dalším zdrojem historických pramenů byl neuspořádaný fond Josef Hlouch ve Státním okresním archivu v Českých Budějovicích. Tento fond shromažďuje především novinové výstřižky a ručně psaná svědectví věnující se prvnímu působení biskupa v Českých Budějovicích, v menší míře pak také dokumenty týkající se druhého episkopátu. Konkrétně jde zejména o dva oběžníky biskupské konzistoře, dopis s kolínským arcibiskupem či apoštolským administrátorem v Trnavě. V neposlední řadě tento fond obsahuje i výtisky novin z pozdějších let, v nichž se objevují články věnující se biskupu Hlouchovi. Posledním zdrojem archivních dokumentů se stal archiv Biskupství českobudějovického, ze kterého jsem měla možnost nahlédnout do složek s oběžníky a pastýřskými listy a korespondencí biskupské konzistoře. Z fondů Biskupství českobudějovického byl využit i článek *Habemus Episcopum*⁸ z periodika *Acta Curiae episcopalis Bohemo-Budvicensis*, které je dostupné online.

⁷ Vlastimil KOLDA – Daniel KOVÁŘ – Václav RAMEŠ (edd.), *Josef Hlouch. Devátý biskup českobudějovický v obrazech a dokumentech*, České Budějovice 2012.

⁸ Joannes CAIS (Jan CAIS), *Habemus Episcopum*, *Acta Curiae episcopalis Bohemo-Budvicensis* 26, 1947, č. 7.

2. Léta dětství, mládí a kněžství Josefa Hloucha

2.1 Rodina a dětství

Josef Hlouch se narodil 26. března 1902 v obci Lipník u Třebíče. Pokřtěn byl o čtyři dny později v tamním kostele sv. Jana Křtitele. Jeho kmotrem se stal strýc Josef Ošmera. Od dětství trpěl zdravotními problémy. Tyto obtíže ho trápily po celý život a zejména během pozdější internace se výrazně zhoršily. V době jeho příchodu na svět měla rodina již tři děti. Jeho matka Marie (rozená Ošmerová) jich na svět přivedla celkem čtrnáct. Pět z nich ale zemřelo krátce po narození.

Nejmladším členem rodiny byla Josefova sestra Anežka, která se narodila roku 1911. Byla Josefovým nejmilejším sourozencem, oslovoval jí „Andulko“. Anežka bratra provázela celým životem – byla věrnou pomocnicí během Josefovy kněžské i biskupské praxe.⁹ U Hlouchů se žilo skromně a zbožně. V dětství Josef navštívil mnoho poutních mariánských míst. Možná právě to ovlivnilo jeho celoživotní mariánskou orientaci. Rodiče mu byli zřejmě vzorem a měli velký podíl na jeho jemné citlivé povaze a osobnosti.

2.2 Školní léta

Po dobu své povinné školní docházky navštěvoval Josef Hlouch dvoutřídní obecnou školu v Lipníku a od třetí třídy pokračoval v Hrotovicích. Od roku 1914 začal studovat na Arcibiskupském gymnázium v Kroměříži, kde byl ubytován v chlapeckém semináři. Podle jeho stručného životopisu, který se objevil v úředním věstníku českobudějovické diecéze z roku 1947, byl Josef Hlouch od začátku svých gymnaziálních let pastoračně činný. Pro svou svědomitost, píli a eucharisticko-mariánskou zbožnost se mu dostávalo úcty jak od učitelů, tak od spolužáků. Později se stal i starostou studentské Mariánské družiny.¹⁰ Dne 16. června 1922 úspěšně složil maturitní zkoušku – byl uznán dospělým s vyznamenáním.¹¹

⁹ F. KOLOUCH, *Milion*, s. 13.

¹⁰ J. CAIS, *Habemus*, s. 35. Mariánské družiny jsou laická náboženská bratrstva, pěstující úctu k Panně Marii. Srov. Mariánské družiny. Dostupné z: <https://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/marianske-druziny>. [10.9.]

¹¹ Protokol o zkoušce dospělosti, in: Vlastimil KOLDA – Daniel KOVÁŘ – Václav RAMEŠ (edd.), *Josef Hlouch*, s. 12.

Na podzim roku 1922 zahájil studium na olomoucké bohoslovecké fakultě. Také tam působil v Mariánské družině, konkrétně jako dirigent pěveckého sboru. Založil také eucharistický kroužek bohoslovců. Již během zkušebních kázání a studia na bohoslovecké fakultě se ukázalo, že bude velmi schopným kazatelem – pastýřská bohověda byla jeho oblíbeným předmětem. Po čtyřech letech studia byl dne 5. července 1926 olomouckým arcibiskupem Leopoldem Prečanem vysvěcen na kněze.¹²

2.3 Kněžská léta

V době po kněžském svěcení působil jako kooperátor a administrátor v několika moravských farnostech. Prvním působištěm se mu stala obec Spálov, nacházející se mezi Olomoucí a Ostravou. Na podzim byl odvolán do Kladek u Prostějova a v prosinci přeložen do Jesence. Ne všude se setkával s pochopením. Jak uvádí historik František Kolouch: „Zde v Jesenci nepadl do oka zdejšímu faráři, který byl zvyklý na určitý zavedený pořádek, a ten byl příchodem nového kaplana narušen. Oporou mu [Hlouchovi] byl kostelník Fidler.“¹³ V Jesenci nějakou dobu setrval, ale již v září následujícího roku se přemístil do Brantic u Krnova. Po roce musel své působiště opět měnit. Novým domovem se mu staly Hodolany, předměstská farnost Olomouce. Pro pozdější publikace *Problém odpadu od církve* a *Konverse a konvertité* Hlouch čerpal námět právě ze svých vzpomínek a životních zkušeností, které získal během šesti let strávených v této předměstské farnosti.¹⁴

Od roku 1934 působil Josef Hlouch na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Olomouci, kde 15. listopadu téhož roku získal doktorát z teologie. Začal se tam naplno věnovat pedagogické činnosti – nejprve jako asistent, později se stal docentem pro obor pastorální teologie. Na jmenování profesorem si musel, kvůli uzavření vysokých škol během druhé světové války, počkat. Během okupace působil napříč protektorátem. Vynikal jako neohrožený kazatel a také jako vyhledávaný exercitátor, který dosahoval velkých úspěchů. Pro inteligenci a mladé dělnictvo ve Zlíně pořádal duchovní obnovy a pro veřejnost týdenní promluvy u sv. Michala v Brně. Pracoval i v jiných diecézích a snažil se prostřednictvím Apoštolátu Cyrila a Metoděje pomoci českým diecézím, které

¹² J. CAIS, *Habemus*, s. 35.

¹³ F. KOLOUCH, *Milion*, s. 25.

¹⁴ „Josef Hlouch v roce 1934 vydal knihu *problém odpadu od církve* a v roce 1940 *Konverse a konvertité*.“ in: M. WEIS, *Josef Hlouch*, s. 16.

trpěly nedostatkem kněží. Po skončení války se stal dne 1. října 1945 řádným profesorem. V průběhu svého olomouckého univerzitního působení byl pověřován i prací přímo v konzistoři. Byl jmenován asesorem,¹⁵ členem arcidiecézního církevního soudu a členem zkušební komise zkoušek pro budoucí kněze. Mezi jeho další činnost patřilo cenzorství a péče o řeholnice.¹⁶

¹⁵ Přisedící u soudu či úřadu. Srov. Asesor. Dostupné z: https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/asesor#google_vignette. [15.9.]

¹⁶ J. CAIS, *Habemus*, 35.

3. Biskupská léta

3.1 Z kněze biskupem

Díky svým zkušenostem z univerzitního prostředí či kněžské a kazatelské praxe se stal Josef Hlouch vhodným kandidátem na neobsazený biskupský stolec v Českých Budějovicích. Jmenován byl papežem Piem XII. 25. června 1947. Biskupská konsekrace se konala dne 15. srpna 1947 na svátek Nanebevzetí Panny Marie, se kterou bylo spojeno i biskupovo heslo, jež znělo „Skrze Marii k Ježíši“.

Za místo biskupského svěcení byl zvolen metropolitní chrám sv. Václava v Olomouci. Jednalo o poměrně velikou událost, což dokazuje i program, který byl pro tuto příležitost stanoven. Z něj se můžeme dozvědět, že slavnostní průvod městem k chrámu vyrazil v osm hodin ráno. Od devíti hodin začala vlastní konsekrace. Hlavním světitelem byl apoštolský internuncius Xaverius Saverio Ritter, dalšími světiteli pražský arcibiskup Josef Beran a světící biskup olomoucký Stanislav Zela.¹⁷ Po skončení obřadu pronesl nově vysvěcený biskup krátký proslov, ve kterém zaznělo „*Jdu do českobudějovické diecéze, aby tam nikdo nebyl nešťastný.*“¹⁸

3.2 Nový pastýř

Slavnostní intronizace biskupa Josefa Hloucha se konala dne 7. září 1947 v jeho novém sídelním městě Českých Budějovicích. Katedrála sv. Mikuláše a samotné město byly přeplněny věřícími z celé diecéze. Všichni očekávali příjezd biskupa z Klokot u Tábora, kde strávil předvečer tohoto významného dne. Do úřadu byl uveden jedním ze svých světitelů, a to pražským arcibiskupem Josefem Beranem.¹⁹

Po obřadu nastolení a přečtení papežské buly přivítal nového ordináře i kapitulní probošt Karel Boček, jenž připomněl, že Josef Hlouch přišel do diecéze, ve které v této době chybělo množství duchovních, a která na tom byla špatně i po stránce ekonomické. Dále mu jménem celého kléru vyslovil úctu a přislíbil pomoc.²⁰ Poté následovala mše svatá, kterou odsloužil sám biskup. Následně byl před katedrálou přivítán zástupci státní správy a samosprávy. Jménem Místního národního výboru v Českých Budějovicích

¹⁷ Státní okresní archiv (dále SOkA) České Budějovice, fond Josef Hlouch - neuspořádan.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ M. WEIS, *Svědectví*, s. 43-44.

²⁰ SOkA České Budějovice, fond Josef Hlouch – neuspořádan.

pozdravil nového biskupa poslanec Josef Plojhar, jenž ve svém projevu vyslovil radost nad tím, že se městu i kraji dostalo tak vynikajícího duchovního správce. Zároveň jej ujistil o věrnosti a oddanosti a projev ukončil zvoláním: „*Bud'te nám moderním Jirsíkem.*“²¹ Pak přednesl uvítací proslov místopředseda Okresního národního výboru v Českých Budějovicích Vít Holý, který vyzdvihl vlastnosti biskupa, a to konkrétně demokratičnost a obětavost. Také vyslovil přání o budoucí vzájemné spolupráci. Dále následovalo pozdravení i od starosty Českého Orla a skupiny krojovaných Chodů. Na závěr pronesl slova poděkování za přivítání samotný biskup a všechen lid zároveň vyzval k součinnosti. Poté odjel do své rezidence v Biskupské ulici.²² Další část oslav probíhala v odpoledních hodinách. Vřelé přijetí biskup později komentoval slovy: „*Bylo toho příliš na jedno srdce.*“²³

3.3 První léta episkopátu

Po nástupu do úřadu se biskup Hlouch účastnil církevních oslav a událostí. Ještě v září 1947 odsloužil slavnostní bohoslužbu a vedl průvod věřících při příležitosti oslav patrona země sv. Václava. Mezi nejvýznamnější československé církevní události zmíněného roku patřilo bezpochyby 950. výročí mučednické smrti sv. Vojtěcha. Lebka mučedníka v rámci oslav navštívila i České Budějovice. V čele slavností se vzácnou relikvií kráčel právě nový biskup. Na počátku listopadu pak navštívil Řím, kde informoval papeže o stavu českobudějovické diecéze. Ta patřila mezi nejchudší v zemi a potýkala se s nedostatkem kněží. Po návratu z Říma se účastnil biskupské konference v Praze, která probíhala od 17. do 19. listopadu za předsednictví pražského arcibiskupa Josefa Berana.

Biskup Hlouch také podnikal služební cesty po své nové diecézi - biřmoval, navštěvoval dělníky, jihočeská poutní místa, školy a účastnil se i sportovních utkání. Díky přátelskému vystupování a vstřícné povaze se do církevního života zapojovalo čím dál více věřících a laiků. Ve svých aktivitách biskup neustával ani v roce 1948. O jeho činnosti informoval dobový tisk. Z novinových úryvků vyplývá, že v květnu kázal na pouti v Římově. Dne 16. května posvětil prapor vlastenecko-dobročinné obce baráčníků. Při příležitosti slavností misií v Hosíně udělil 17. května biřmování 200 adeptům. Na svátek Božího Těla 27. května odsloužil bohoslužbu v českobudějovické katedrále.

²¹ Tamtéž.

²² Tamtéž.

²³ Eva ŠRAJEROVÁ, *Českobudějovický biskup ThDr. Josef Hlouch*, České Budějovice 1997, s. 9.

V červnu vedl pohřební průvod českobudějovického sídelního kanovníka Václava Řepy. Na konci měsíce vysvětil 15 jáhnů na kněze a zúčastnil rozloučení bohoslovců se svým dosavadním rektorem profesorem Karlem Rebanem. Ten se funkce vzdal, jelikož byl papežem jmenován novým sídelním kanovníkem v Českých Budějovicích. Na místo rektora nastoupil profesor Augustin Malý. V srpnu 1948 biskup Hlouch světil zvony v Borovanech a kostel s hřbitovem v Klukách u Písku. V září se účastnil pohřbu Edvarda Beneše v Sezimově Ústí.²⁴

3.3.1 První konflikty

V průběhu roku 1949 začalo docházet k zásadnímu zhoršování vztahů mezi státem a církví. Na biskupské konferenci ve Starém Smokovci, která probíhala od 22.-23. března, bylo odhaleno odposlouchávací zařízení. V květnu začal vycházet prorežimní *Věstník katolického duchovenstva*, který duchovní představitelé odmítli. Stejně tak zavrhl ve společném pastýřském listu s názvem *Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky* v červnu zmíněného roku vzniklou Katolickou akci.²⁵ List měl být čten ve všech farnostech, ale vládní činitelé zabránili jeho rozšiřování. Přesto Hlouch Katolickou akci na bohoslužbě 19. června odsoudil. Na to režim reagoval dosazením vládního zmocněnce Josefa Nožičky, který měl dohlížet na českobudějovickou konzistoř. Proti tomuto zásahu se biskup Hlouch ohradil v dopisu ministrovi spravedlnosti Alexeji Čepičkovi: „...Dne 18. června t. r. byl mi totiž za policejní asistence zabrán a tím vlastně věcně zrušen biskupský úřad – konzistoř. Úřad je dodnes ve dne v noci obsazen policií. Toto opatření je jednak v zásadním rozporu s ústavou ze dne 9. května 1948, § 4 a 5, a je v rozporu s dekretem MŠVÚ ze dne 15. června t. r., který dal zmocněnci právo dozoru a evidování

²⁴ SOkA České Budějovice, fond Josef Hlouch – neuspořádan. Pohřeb proběhl v pátek 10. září v Sezimově Ústí za účasti předsedy vlády Antonína Zápotockého, sovětského velvyslance, zástupců města Prahy a církevních představitelů (arcibiskup Josef Beran a biskup Josef Hlouch). Zádušní mše začala v 11 hodin. Odsloužil ji místní děkan P. Švec. Po mši a uložení rakve do hrobu pronesl pár slov na rozloučenou arcibiskup Beran. Posledním rokem života Edvarda Beneše se blíže zabývá publikace od Karla Kaplana. Srov. Karel KAPLAN, *Poslední rok prezidenta. Edvard Beneš v roce 1948*, Praha 1993.

²⁵ Organizace založená komunistickými představiteli, měla za cíl podpořit vznik dohody mezi československým státem a katolickou církví. Jejím záměrem bylo vytvořit takovou formu spolupráce, která by vyhovovala komunistickému režimu. Výsledkem by byla národní církev, úzce závislá na státě. Srov. Katolická akce. Dostupné z: <https://cirkevnihistorie.estranky.cz/clanky/dieceze-v-ceske-republice/katolicka-akce-1949.html>. [27.9.]

*spisů, ale nedal mu práva zabrat úřad, inventář, uvést nové úředníky a jiné...*²⁶
K dalšímu odcizení státu a církve došlo po zveřejnění dekretů papeže o exkomunikaci všech komunistů.

Omezení církve ze strany režimu pokračovalo i na podzim 1949. Byl zřízen Státní úřad pro věci církevní a došlo k vydání restriktivních církevních zákonů. Na jejich základě byl církvi zkonfiskován majetek a kněží se stali státními zaměstnanci. Za svou službu nově pobírali od státu plat a jejich činnost měla být podmíněna státním souhlasem. Proti zmíněnému zákonu protestoval biskup Hlouch se svým kancléřem Karlem Tomšů organizací podpisové akce. Dokument podepsala řada kněží. Se šířením tiskovin pomáhal i sekretář Stanislav Brabec. Biskup nařídil rovněž ukrytí vzácných předmětů. Nikdo z kněží se také neměl na konzistoř obracet, pokud nešlo o nevyhnutelnou záležitost.²⁷ Hlouch tím chtěl zabránit cenzuře dopisů a porušování listovního tajemství ze strany vládního zmocněnce. Úřady ihned zareagovaly, a ještě v říjnu 1949 byli Stanislav Brabec a Karel Tomšů zatčeni.²⁸

Josef Hlouch se posléze proti režimu ještě více zatvrdil. Když jej v listopadu navštívil František Vacek, člen krajského předsednictva Svazu československo-sovětského přátelství, a požádal jej o připojení k podpisové akci při příležitosti 70. narozenin J. V. Stalina, biskup odmítl. Reagoval slovy: *„Kdyby tato akce byla akcí státnickou, podepsal bych ji. Je to však akce politická a ideologická, spojená s ideologií mě nepřátelskou a proto to podepsati nemohu.“* Na oponování Vacka, že zde nejde o politické problémy, nýbrž o projev vděčnosti představiteli našich osvoboditelů, biskup odpověděl: *„Já však dnes nejsem člověk svobodný, jsem vlastně vězněn a spoután v jakýchkoliv mých projevech. A projevy nesvobodného člověka nemohou přece mít cenu.“*²⁹

V listopadu roku 1949 pak došlo k výměně vládního zmocněnce Josefa Nožičky za Jaroslava Brandejse. Veškerá ordinariátní pošta nově procházela pod jeho rukama a pouze on rozhodoval o tom, co se dostane do rukou biskupa. Tomu měla být od začátku ledna následujícího roku dokonce zrušena soukromá poštovní schránka. Josef Hlouch se proti

²⁶ M. WEIS, *Minutěnky*, s. 37.

²⁷ F. KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 77.

²⁸ Tamtéž, s. 78.

²⁹ Zpráva o návštěvě u p. biskupa dra Hloucha, in: V. KOLDA – D. KOVÁŘ – V. RAMEŠ (edd.), *Josef Hlouch*, s. 49.

takovému zásahu ohradil a obrátil se na poštovní úřad s tím, aby mu byla ponechána, neboť na ni měl jako každý jiný občan nárok. Schránka mu nakonec zůstala zachována.³⁰

³⁰ F. KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 81.

4. Internace

4.1 Rok 1950 a začátek izolace

V lednu 1950 byli všichni kněží vyzváni ke složení slibu věrnosti republice. Tento akt se stal podmínkou k získání státního souhlasu k výkonu kněžské činnosti. Biskup Josef Hlouch prostřednictvím řeholní sestry Everisty, vlastním jménem Marie Soukupové, a svého zpovědníka Kašpara Štojdla, vybudoval tajnou poštovní síť, která mu umožňovala komunikaci s diecézí. Reagoval tím na povinnost složení slibu. Síť využil k rozesílání vlastního textu, který odpovídal *Modu vivendi*. Dalším biskupovým pomocníkem byl Václav Říha, který zajišťoval komunikaci s dalšími konzistory v Olomouci, Litoměřicích, Brně a Hradci Králové.³¹

K ještě většímu omezení svobody Josefa Hloucha došlo na konci února, kdy byla biskupovi udělena osobní ochrana. Při každém opuštění biskupství byl doprovázen agentem státní bezpečnosti. K tomuto omezení svobody se vyjádřil krajský církevní tajemník situační zprávě Státnímu úřadu pro věci církevní z 28. února 1950. V bodu 2 je uvedeno, že na nabídku ochrany reagoval biskup slovy, že jde o poloviční zatčení a omezení jeho osobní svobody. Nakonec však na dotaz, zda osobní ochranu přijímá nebo mu má být nařízena, prohlásil, že se podřizuje státní moci.³² Od dubna byl izolován uvnitř diecéze.

Dne 20. dubna zemřel generální vikář Jan Cais. Přes Hlouchův nesouhlas, který na místo generálního vikáře navrhoval treboňského děkana Antonína Jarolímka, byl Caisovým nástupcem jmenován prorežimní kněz Josef Buchta.

Dalším celostátním zásahem režimu proti církvi byl zákon č. 58/1950 Sb.³³ o vysokých školách, který postavil bohoslovecké fakulty mimo univerzity. Vládním nařízením 112/1950 Sb. ze dne 14. července byla zrušena diecézní učiliště a Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Olomouci. Vysokoškolské studium duchovních bylo nově možné pouze v Bratislavě a Praze.³⁴ Pravomoc ordinářů vlivem izolací, dosazování prorežimních

³¹ Tamtéž, s. 83.

³² Situační zpráva krajského církevního tajemníka z 28. února 1950, in V. KOLDA – D. KOVÁŘ – V. RAMEŠ (edd.), *Josef Hlouch*, s. 53.

³³ Srov. Zákon č. 58/1950 Sb. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/1950/58/1950-06-03?odkazId=3044953&zalozka=text>. [5.10.]

³⁴ Srov. Nařízení vlády č. 112/1950 Sb. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/1950/112?zalozka=text>. [5.10.]

duchovních a zmocněnců slábla a bylo nutné vytvořit náhradní hierarchii. Došlo ke vzniku tzv. mexických fakult.³⁵

Možnost zřízení tajných fakult a oprávnění ke jmenování pro českobudějovickou diecézi zajistil kněz a oddaný spolupracovník biskupa Václav Říha, který se s Josefem Hlouchem setkal během jeho návštěvy v českobudějovické nemocnici v převleku lékaře. Setkání pomohla organizovat sestra Everista, která rovněž biskupovi předávala zprávy při návštěvách v nemocnici a rezidenci. Povolení ke vzniku mexických fakult předal Říhovi sekretář litoměřického biskupa Josef Šmídl a tajný biskup Karel Otčenášek. Hlouch pak tajným generálním vikářem jmenoval třeboňského děkana Jarolímka a do funkce svého nástupce Augustina Malého. Osobním poradcem biskupa byl jmenován Josef Šídla.³⁶

Závěr roku 1950 se nesl ve znamení politických procesů s církevními představenými, zejména s blízkými spolupracovníky izolovaných biskupů. Vyšetřování se nevyhnulo ani českobudějovické diecézi. V listopadu byl vyslýchán vodňanský děkan Tomáš Beránek, který byl nakonec Státním soudem v Praze v lednu 1951 odsouzen za velezradu k jedenácti letům vězení. Před soudem se setkal se sekretářem a ceremoniářem biskupa Hloucha Stanislavem Brabcem a s kancléřem českobudějovické kurie Karlem Tomšů.³⁷ Později byla odsouzena k trestu odnětí svobody i sestra Everista a Antonín Jarolímek. Politické procesy však byly namířeny především proti samotným biskupům. Měly napomoci k jejich usvědčení z nepřátelských postojů proti republice a vedly k dalšímu zprísňení jejich izolací.

4.2 Kampaň proti biskupovi a příprava akce H

Od nového roku se biskup Hlouch stal předmětem systematického diskreditování ze strany režimu. V kádrovém posudku z února 1951 byl jeho postoj ke státnímu zřízení líčen jako nepřátelský. On sám byl pak označen za tvrdého třídního nepřítele státu i

³⁵ Označení pro soubor výjimek, kdy papež část svých pravomocí předá do rukou biskupů – např. jmenování nových biskupů. Přídavné jméno „mexické“ vychází z historického kontextu 20. let 20. století, kdy v Mexiku docházelo k perzekuci katolické církve. Srov. Eva VYBÍRALOVÁ, *Mexické fakulty. Mimořádné církevní pravomoci, jejich vývoj a aplikace*, Brno - Praha 2024.

³⁶ F. KOLOUCH, *Internace biskupa*, s. 202.

³⁷ Petra GABRIELOVÁ, *Biskup Josef Hlouch ve vybraných dokumentech Státní bezpečnosti*, Sborník Archivu bezpečnostních složek 6, 2012, č. 10, s. 176.

vládnoucí třídy a oddaného stoupence náboženského přesvědčení a politické linie Vatikánu. Jako osobnost měl být ješitný, vychytralý a přitom vzdělaný.³⁸

Na začátku března 1951 došlo k internaci arcibiskupa Josefa Berana mimo diecézi, a naopak krátce na to složili dva čeští a dva slovenští biskupové slib věrnosti. Z české strany se jednalo o biskupy královohradecké a litoměřické diecéze, Mořice Píchu a Štěpána Trochtu. Ze Slovenska šlo o košického biskupa Jozefa Čárského a trnavského Ambroze Lazíka.

Ke složení slibu věrnosti republice se vyjádřil také jihočeský krajský církevní tajemník v pokynech okresním církevním tajemníkům. Dopis je nedatovaný, ale požaduje se v něm, aby byla v rozhovorech s duchovními v měsíci březnu přivedena řeč na biskupa Hloucha. Ten měl být popisován jako překážka dohody státu a církve a jako příčina všech nepříjemností. Jako příklad je zmíněn jeho postoj ke složení slibu. Hlouch údajně řekl, že ho nesloží, protože nedostal takový příkaz z Vatikánu. Na konci pokynů je upozorněno na taktičnost a nenápadnost během očerňování biskupa.³⁹

Kádrový posudek, nesložený slib věrnosti, očerňování osoby biskup mezi duchovními, vyšetřování, dosazování vhodných osob do církevních úřadů a postupné zpříšňování izolace bylo důkladnou přípravou na biskupovo odstranění z diecéze.

4.2.1 Poslední konflikt a akce H

Poslední velký spor biskupa Hloucha s představiteli státní správy se týkal úpravy vikariátů. Na pokyn pracovníka Státního úřadu pro věci církevní Dolka byly 7. ledna 1952 všechny písemnosti ordinariátu a konzistoře přepracovány tak, že pode všemi dokumenty byl podepsán Josef Buchta. I když se o tuto změnu nezasloužil sám Buchta, biskup Hlouch mu tento zákrok připisoval. Považoval to za překročení hranic jeho kompetencí a Buchtu suspendoval. Sám Dolek, ačkoliv to byl on, kdo celou věc způsobil, konflikt vyčítal tajemníku Volfovi. Hloucha se nový způsob vyřizování korespondence přes konzistoř velmi dotkl. Dopisem požadoval, aby ministr Zdeněk Fierlinger Josefa Buchtu odvolal a sám adresoval další dopis o suspenzi samotnému Josefu Buchtovi. Tento dopis byl zadržen a generální vikář se o něm nedozvěděl. Spor došel tak daleko, že se biskup

³⁸ Kádrový posudek Josefa Hloucha z 13. února 1951, in: V. KOLDA – D. KOVÁŘ – V. RAMEŠ (edd.), *Josef Hlouch*, s. 59.

³⁹ Nedatovaný pokyn krajského církevního tajemníka jihočeským okresním církevním tajemníkům, in: tamtéž, s. 51.

rozhodl žádnou korespondenci nevyřizovat a od 8. února mu byl zakázán jakýkoliv soukromý rozhovor, včetně rozpravy se zpovědníkem. Cílem těchto opatření byla snaha zamezit šíření zprávy o suspenzi Buchty.⁴⁰

Vše vyvrcholilo v březnu 1952 odstraněním biskupa z diecéze, tzv. akcí H. Ta byla důkladně naplánovaná. V trestním nálezu z 28. března se uvádí: „...vinen, že jako biskup budějovické diecéze vykonával duchovenskou činnost, ačkoliv odmítl složití předepsaný slib věrnosti Československé republice a pokusil se ve své funkci mařiti opatření, která učinil Státní úřad pro věci církevní při úpravě právních poměrů církve římsko-katolické a projevil nepřátelský postoj vůči lidově demokratickému státu. Tím se dopustil přestupku § 101 tr. zák. spr. č. 88/50 Sb. a trestá se podle téhož ustanovení pokutou Kčs 50 000 slovy: padesát tisíc korun čs ve prospěch státní pokladny. V případě nedobytnosti odnětím svobody v trvání 14 dnů. Současně se mu ukládá podle § 23 vedlejší trest a zakazuje se mu pobyt mimo místo, které mu bude určeno ministerstvem vnitra.“⁴¹ Za den odjezdu byl stanoven následující den, tedy 29. březen 1952. Po odstranění biskupa rezignoval Josef Buchta na funkci generálního vikáře, aby byl 31. března zvolen kapitulním vikářem. O dva roky později se neúspěšně pokusil o emigraci. Od června 1953 až do roku 1968 funkci kapitulního vikáře zastával Antonín Titman.

4.3 Internace mimo diecézi

Místem Hlouchova nového pobytu se stalo město Kadaň v Ústeckém kraji a od září 1952 Růždol u Liberce. Tam se setkal s arcibiskupem Josefem Beranem,⁴² jenž tam byl již přes rok internován. Podmínky v Růždolu byly velmi tvrdé, jak přibližuje historik František Kolouch: „Okna byla zamřížovaná a celý objekt byl pod velmi přísnou ostrahou. Režim zde byl velmi přísný, biskupové byli neustále odposloucháváni a kontrolováni. Biskupové ani sestry nesměli otevírat okna a větrat. Vycházky do zahrady byly jen hodinové. I přes povolenou korespondenci se ani rodiny a příbuzní biskupů nic nedozvěděli. Všechny dopisy byly cenzurovány a byly posílány přes poštovní schránku v Praze.“⁴³

⁴⁰ E. ŠRAJEROVÁ, *Českobudějovický biskup*, s. 16-17.

⁴¹ Tamtéž, s. 34.

⁴² Pražský arcibiskup. Srov. Bohumil SVOBODA – Jaroslav V. POLC, *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*, Praha 2008.

⁴³ F. KOLOUCH, *Internace biskupa*, s. 206.

V dubnu následujícího roku byli oba episkopové převezeni do Myštěvsi u Nového Bydžova, kde se k nim připojili internovaní biskupové Robert Pobožný⁴⁴ a Karel Skoupý.⁴⁵ Za pobytu v Myštěvsi si biskup Hlouch začal psát deník, který se dochoval v přepisu. Zachycuje jeho duchovní meditace a rozjímání o utrpení Spasitele. V deníku se zmiňuje o smrti Josefa Buchty, o svém zdravotním stavu, vyšetřeních v nemocnici a o zkažených balíčkách potravin od rodiny. Vzpomíná také na sourozence na den své intronizace a na svou diecézi. Dne 2. září 1953 si poznamenal: „*Mám velmi oteklou nohu od štípnutí vosou. Který úd mi zůstane zdrav a nedotčen bolestí? O Bože, dej mi milost trpět svatě... Moji spolubratři kypí zdravím a veselostí, ač všichni skoro o 15 let starší. Ale Bože milý! Ty víš, proč to tak je! Má diecéze potřebuje oběti...*“ V úryvku z 3. listopadu 1953 je patrný strach o milovanou sestru: „*Došel balík od synovce Zbořilů a v něm od Slávka soška P. Marie. Od Andulky nic. Zjevně se s ní něco stalo, když olom. posílá v balíku z Brna. – Rána pro mě, nad níž mnoho horší být nemůže. Bože můj! Ztratil jsem biskupství, ztratil jsem zdraví a nyní - trpí bytost mně nejdražší...*“ Z 1. května 1954 se dochoval popis biskupovy cesty do nemocnice: „*...Cestou v noční temnotě ke mně přisedl jeden z našich strážců. Zdá se dobrý člověk. Srdce mi vynechává, a cesta tak hrozná, nemohu se dočkat Prahy. Přijeli jsme až před ½ 12 v noci. Nesou mne na nosítkách, ač jsem chtěl jít. Přikryli mi i tvář – jako mrtvole – asi aby mne nikdo nepoznal. Ale kdo mne pozná, když noc hluboká a jsme – jak patrně, na infekčním oddělení dětské nemocnice, kde je oddělení pro vězně...*“⁴⁶ Z deníku je patrné, že po dobu jeho pobytu v Myštěvsi se jeho zdravotní stav zhoršoval a vyžadoval řadu vyšetření, která probíhala v utajení. Za zhoršujícím zdravotním stavem stál také strach o rodinu – zejména o sestru Anežku. Ta byla v roce 1953 zatčena a odsouzena ke čtyřem letům vězení za neoznámení trestního činu.

V Myštěvsi byly biskupům povoleny návštěvy, které se ale uskutečňovaly v budově Ministerstva vnitra v Praze. Na návštěvy jezdili biskupovi sourozenci ve dvou až tříměsíčním horizontu od podání žádosti. Biskup byl před opuštěním areálu zakryt dekou a odkrýt se mohl až po dostatečné vzdálenosti od Nového Bydžova. Při průjezdu obcemi

⁴⁴ Apoštolský administrátor rožňavské diecéze.

⁴⁵ Brněnský biskup. Srov. František KOLOUCH, *Umlčený biskup. Životní osudy Karla Skoupého*. Brno 2018.

⁴⁶ Úryvky z opisu deníku Josefa Hloucha, in: V. KOLDA – D. KOVÁŘ – V. RAMEŠ (edd.), *Josef Hlouch*, s. 70-74.

musel být opět schován.⁴⁷ Z toho je patrná snaha státních orgánů utajit místo pobytu internovaných církevních hodnostářů. Nejen rodina, ale ani samotní biskupové neměli vědět, kde se právě nacházeli. I přes všechna opatření, která odhalení ztěžovala, se je před hodnostáři nepodařilo utajit.

Kvůli špatnému zdravotnímu stavu a strachu z biskupova úmrtí vznikl návrh na jeho propuštění z internace. Zpráva pochází z 18. října 1954 a byla určena ministrovi vnitra Rudolfu Barákovi. V příloze zprávy je uvedena obava z možné mrtvice. V dalším odstavci je konstatováno, že před internací byl léčen doktorem Pojerem z Brna. Biskup i jeho příbuzní proto žádali, aby mu bylo léčení u tohoto lékaře umožněno. Ze zprávy je patrné, že biskup měl v internaci veškerou lékařskou péči a pravděpodobně by léčení doktorem Pojerem jeho zdravotní stav nijak nezlepšilo. Zároveň je zmíněna domněnka, že za špatným stavem stojí to, že biskup izolaci špatně snášel. V závěru dokumentu je vyslovena obava ze smrti hodnostáře, která by mohla být zneužita příbuznými a Vatikánem. Následuje samotný návrh na propuštění.⁴⁸ Ke zlepšení podmínek internace došlo roku 1955. Novým místem pobytu stal zámek Šebetov u Boskovic, kde se nacházel ústav pro hluchoněmé pod vedením řádu sester de Notre Dame. Tam měl biskup volnější režim, mohl vycházet z areálu zámku, byly mu povoleny návštěvy příbuzných a vyšetření u doktora Pojera.

V listopadu 1958 byla však izolace znovu zpřísněna. Josef Hlouch byl převezen do Paběnic u Čáslavi, kde se opět setkal s brněnským biskupem Skoupým a pražským arcibiskupem Beranem. Ke zpřísnění režimu došlo z následujících důvodů: „*V Šebetově zasahoval do řízení českobudějovické diecéze a zapojil se do nepřátelské činnosti. Ta spočívala v rozmnožování nepřátelských kázání, která pomocí řeholnic a kněží rozšiřoval. Také přispíval do fondu pro kněze, kterým byl odebrán státní souhlas za protistátní činnost.*“⁴⁹ Historik František Kolouch se zmiňuje o přísnosti izolace v Paběnicích. Internovaní hodnostáři nemohli přes zabílená okna vidět ven. Zároveň tak nikdo nemohl spatřit, kdo je v budově skrýván. Ve vstupní hale byla strážnice a koupelna v přízemí

⁴⁷ F. KOLOUCH, *Milion*, 150-151.

⁴⁸ Návrh na uvolnění z internace biskupa Josefa Hloucha z 18. října 1954, in: V. KOLDA – D. KOVÁŘ – V. RAMEŠ (edd.), *Josef Hlouch*, s. 66-67.

⁴⁹ F. KOLOUCH, *Internace biskupa*, s. 211.

Přebudována na provizorní kapli, které se později pro nemožnost větrání říkalo katakomby. Prostor na vycházky byl hlídán psy.⁵⁰

V roce 1960 vyhlásil prezident republiky Antonín Novotný amnestii. Na svobodu se tak dostala i velká část kněží. Biskupové však zůstali nadále v internaci. Na začátku 60. let se změnil vztah mezi Vatikánem a SSSR. Zásahu na zlepšení vzájemné komunikace měl papež Jan XXIII., který se na rozdíl od svých předchůdců nebrojil proti komunistickým režimům. Snažil se docílit vytvoření přátelštější atmosféry. Tento přístup převzali i jeho nástupci Pavel VI. a Jan Pavel II.⁵¹ Na základě těchto změn a vlivu ustanovení druhého vatikánského koncilu došlo k dohodám s Československem o propuštění internovaných biskupů. Nejednalo se ale o návrat do episkopátu. Biskupové byli i nadále nuceni zůstat mimo svoji diecézi, avšak nebyli již tak přísně sledováni.

Zbytek svého pobytu mimo diecézi strávil Josef Hlouch v klášteře v Koclířově u Svitav, kde mu společnost opět dělaly sestry de Notre Dame. Zde mohl biskup volně přijímat návštěvy a jeho pohyb nebyl omezován. Do Koclířova docházela dokonce korespondence ze zahraničí. Ze 17. prosince 1965 pochází dopis od vídeňského arcibiskupa kardinála Königa, ve kterém Hlouchovi děkuje za jeho přání k Vánocům, zve ho na návštěvu do Vídně a také mu přeje šťastné Vánoce a dobrý následující rok.⁵² Ze 7. února 1966 pak pochází dopis od apoštolského administrátora Františka Tomáška. V něm Hlouchovi sděluje, že mu v zastoupení Svatého Otce může předat prsten.⁵³ Tamní režim byl sice volný, ale jak správně podotýká historik František Kolouch nejednalo se o úplnou svobodu. „*Například v březnu 1965 ho úřady jen s velkými průtahy pustily na pohřeb švagra Františka Cejпка do Hodolan. Nakonec se mohl zúčastnit alespoň pohřebního průvodu ovšem pod dohledem a v civilním oblečení.*“⁵⁴

Během internace navázal biskup Hlouch na spisovatelskou činnost z doby svého působení v Hodolanech. Napsal krátkou báseň *Milion duší*, ve které se obrací ke své diecézi a lidu v ní. V básni vzpomíná na svůj vynucený odjezd a věří ve svůj návrat. Mezi jeho další díla, která vznikla v této době patří kniha *Minutěnka*, ve které je na každý den

⁵⁰ Tamtéž, s. 211-212.

⁵¹ O jednotlivých papežích blíže pojednává publikace Josefa Gelmiho. Srov. Josef GELMI, *Papežové. Od svatého Petra po Jana Pavla II.*, Praha 1994.

⁵² Dopis vídeňského arcibiskupa Königa adresovaný biskupu Hlouchovi, in: V. KOLDA – D. KOVÁŘ – V. RAMEŠ (edd.), *Josef Hlouch*, s. 74.

⁵³ Dopis Františka Tomáška adresovaný biskupu Hlouchovi, in: tamtéž, s. 75.

⁵⁴ F. KOLOUCH, *Izolace biskupů*, s. 186.

v roce sepsáno krátké duchovní zamyšlení. Dále také sepsal životopis Anny Zelíkové s názvem *Anna Marie Zelíková. Dobrovolná oběť lásky a smíru za duše*. Biskup se s dotyčnou seznámil během svého olomouckého působení, navázal s ní blízký vztah a byl její duchovní oporou.

5. Návrat do diecéze

Od roku 1968 začalo docházet ke změnám vnitřní politiky komunistické strany. Pro tuto dobu reforem a uvolňování se vžil název pražské jaro. Jeho hlavní tváří byl Alexandr Dubček, který v lednu nahradil ve funkci prvního tajemníka KSČ Antonína Novotného. Dubček se snažil v Československu zavést tzv. socialismus s lidskou tváří. Jednou z nejvýraznějších reforem bylo uvolnění cenzury, která byla od 4. března zrušena. K dalším personálním změnám došlo taktéž v březnu 1968 zvolením Ludvíka Svobody československým prezidentem. V dubnu byl schválen Akční program, který obsahoval svobodu tisku a sliboval liberalizaci ekonomiky. Realizací programu se měla zabývat nová vláda, jejímž vedením byl pověřen Oldřich Černík. Během jara vznikaly také nové politické kluby např. Klub angažovaných nestraníků (KAN) či Klub bývalých politických vězňů (K 231). K mnoha ústupkům byla strana nucena tlakem veřejnosti, podle které docházelo k rozvolňování příliš pomalu. Tato kritika byla vyjádřena například v manifestu Dva tisíce slov, jehož autorem byl spisovatel Ludvík Vaculík.⁵⁵

Proměny nastaly také ve vztahu k církvi. Řada duchovních byla propuštěna z vězení či internace. Díky uvolnění cenzury začaly vycházet církevní noviny a Státní úřad pro věci církevní změnil směrnice pro udělování státního souhlasu. Zanikla prorežimní organizace vlasteneckých kněží s názvem Mírové hnutí katolického duchovenstva. Naopak spontánně vzniklo Dílo koncilové obnovy, které vycházelo ze závěrů druhého vatikánského koncilu a snažilo se o obrodu katolické církve v Československu.⁵⁶ Právě sjezd tohoto nového hnutí na Velehradě byl první oficiální příležitostí setkání veřejnosti s internovanými biskupy. Sjezdu se zúčastnil rovněž biskup Josef Hlouch, který v jeho předvečer pronesl slavnostní adoraci.⁵⁷ V té vyzval věřící k modlitbě za odpuštění: *„Mše začíná pokorným vyznáním, prosbou za odpuštění. Čím ušlechtilější cíl, tím víc člověk pociťuje nutnost být bez poskvrny, Bohu co nejbliž, mocný milostí. Avšak i my cítíme se zatíženi vším, co tuto zemi za půl století její svobody poskvrnilo. To nepřátelství proti tobě, pokusy umlčet Tvůj hlas, vzít očím usazeným pohled na světlo a sílu Tvého kříže... Budeme*

⁵⁵ Blíže se tomuto tématu věnují publikace historiků Martina Schulze Wessela či Františka Emmerta. Srov. Martin SCHULZE WESSEL, *Pražské Jaro. Průlom do nového světa*, Praha 2018; František EMMERT, *Rok 1968 v Československu*, Praha 2007.

⁵⁶ Stanislav BALÍK – Jiří HANUŠ, *Katolická církev v Československu 1945-1989*, Brno 2007, s. 47.

⁵⁷ Adorace je prohloubení vztahu s Kristem v tichu a modlitbě. Srov. Adorace. Dostupné z: <https://farnostvizovice.cz/clanek.php?id=3686>. [26.11.]

*prosit: Odpusť nám, svátostný Bože! ...Všechnu zbabělost věřících, kteří z časných důvodů zapírali svatou víru! ...I všechny nedostatky a provinění proti svátosti našeho stavu biskupského...*⁵⁸

Stále více se také objevovaly hlasy za propuštění internovaných biskupů. Petici a dopis ve věci uvolnění biskupa Josefa Hloucha z internace zaslali vládě bohoslovci z teologické fakulty v Litoměřicích. Akci inicioval student bohosloví z českobudějovické diecéze Miloslav Vlk.⁵⁹ Nejdříve dopisem požádali o návrat samotného biskupa a poté odeslali žádost místopředsedovi československé vlády Gustavu Husákovi.⁶⁰

Návratem do diecéze se zabýval i vedoucí Odboru školství a kultury Jihočeského krajského národního výboru⁶¹ v Českých Budějovicích Eduard Klečka. Ten ve svém dopisu vedoucím odborů školství okresních národních výborů oznamoval rozhodnutí československé vlády o udělení státního souhlasu biskupu Hlouchovi a jeho návratu do řízení diecéze. Zároveň vyslovil domněnku, že oslavy příchodu ordináře mohou být duchovními využity pro politickou demonstraci. Přípravy na přivítání proto měly být bedlivě sledovány a všechny negativní jevy nahlášeny.⁶² O propuštění z internace informoval věřící oběžník českobudějovické konzistoře. Ten oznamoval, že dnem příjezdu pastýře se stane 9. červen 1968 a obsahoval i pokyny k přípravám jeho uvítání.⁶³

Do Koclířova zaslal biskupovi dopis s pozdravem ze dne 30. května 1968 i krajský církevní tajemník Leo Drozdek. Ten vyjádřil přání v brzké převzetí úřadu ordinářem. Dále zmínil, že je potřeba, aby v čele diecéze stála osoba, která uvede v harmonii potřeby státu a církve. Biskupova přítomnost měla být zvláště v té době velmi vítána, neboť začalo docházet k porušování vládního nařízení 219/49 Sb.⁶⁴ Za znevažováním vládních

⁵⁸ Jan PAULAS – Jaroslav ŠEBEK, *Katolické noviny 1949-1989*, Praha 2009, s. 108.

⁵⁹ V červnu 1968 byl Miloslav Vlk vysvěcen na kněze a jmenován sekretářem biskupa Josefa Hloucha.

⁶⁰ F. KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 203.

⁶¹ Od roku 1960 se pro Krajský národní výbor v Českých Budějovicích používal název Jihočeský krajský národní výbor.

⁶² Přípis vedoucího odboru školství a kultury Jihočeského krajského národního výboru Eduarda Klečky ze dne 23. května 1968, in: V. KOLDA – D. KOVÁŘ – V. RAMEŠ (edd.), *Josef Hlouch*, s. 79.

⁶³ Oběžník Biskupské konzistoře v Českých Budějovicích ze dne 30. května 1968, in: tamtéž, s. 80.

⁶⁴ Vládní nařízení o hospodářském zabezpečení církve římskokatolické státem. Podle tohoto nařízení byl duchovním za jejich činnost státem vyplácen plat. Předpokladem a podmínkou pro výkon duchovní činnosti a následný plat byl státní souhlas, který museli kněží získat.

Srov. Nařízení vlády č. 219/1949 Sb. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/1949/219?zalozka=text>.

[26.11.]

norem stály podle tajemníka oběžníky a názory členů Díla koncilové obnovy. Na závěr dopisu odkazoval k nedávnému setkání s biskupem, které v něm vyvolalo přesvědčení, že jejich budoucí spolupráce bude upřímná a dojde k respektování zájmu státní správy i církve.⁶⁵

Po rozhodnutí vlády o propuštění biskupa z internace a po složení slibu věrnosti republice začaly přípravy jeho návratu do Českých Budějovic. Dne 7. června 1968 se rozloučil se všemi sestrami a po pěti letech Koclířov opustil. V sobotu 8. června byl uvítán na jihu Čech, kde se zúčastnil poutě na Křemešník.⁶⁶

5.1 Přivítání biskupa v Českých Budějovicích

Biskup Josef Hlouch se do svého sídelního města vrátil 9. června 1968 po téměř šestnáct let trvající internaci. Pozvánka s programem, která vznikla k příležitosti oslav návratu, připomínala biskupovu intronizaci roku 1947, a to včetně biskupových slov: „*Jdu do českobudějovické diecéze, aby tam nikdo nebyl nešťastný.*“ Podle rozpisu měl přijet v 10 hodin za slavnostního vyzvánění zvonů. Před katedrálou byl uvítán proboštem kapituly Františkem Gabrielem, za kněze promluvil Alois Střeleček a za laiky Karel Svoboda.⁶⁷ Poté pronesl pár slov i biskup, který se v promluvě vrátil ke svému nucenému odjezdu: „*Před šestnácti léty v oné noci březnové, chladné a deštivé, ztrácelo se mi toto město a celý kraj. Na srdci nesl jsem velebnou Svátost a žehnal jí městu i dědinám a bohu svěřoval. Věděl jsem: Vrátím se k vám, v biskupský ve svůj chrám, až vás uhlídám, Te Deum zazpívám, milione duší!*“⁶⁸ Následovalo kázání, pontifikální mše svatá, slavnostní požehnání s chvalozpěvem Bože chválím Tebe a na závěr zazněl Svatováclavský chorál. Následně odjel na biskupství, kde měl odpoledne přijmout ohlášené delegace.⁶⁹

Z dobových fotografií je patrné, že nejen celá katedrála ale i město byly přeplněny věřícími, kteří chtěli svého pastýře po tak dlouhé době opět spatřit. O velkém počtu lidí svědčí i nedatovaná zpráva okresního církevního tajemníka. Reflektoval v ní vývoj

⁶⁵ Státní oblastní archiv (dále SOA) Třeboň, Jihočeský krajský národní výbor České Budějovice, sign. 460, inv. č. 794. kart. 501.

⁶⁶ F. KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 205.

⁶⁷ Pozvánka na slavnostní uvítání biskupa Josefa Hloucha v českobudějovické katedrále dne 9. června 1968, in: V. KOLDA – D. KOVÁŘ – V. RAMEŠ (edd.), *Josef Hlouch*, s. 80.

⁶⁸ J. PAULAS – J. ŠEBEK, *Katolické noviny*, s. 118.

⁶⁹ Pozvánka na slavnostní uvítání biskupa Josefa Hloucha v českobudějovické katedrále dne 9. června 1968, in: V. KOLDA – D. KOVÁŘ – V. RAMEŠ (edd.), *Josef Hlouch*, s. 80.

situace v roce 1968–1969 a mimo jiné se vrátil k oslavám návratu ordináře. „V polovině června 1968 se biskup dr. Hlouch skutečně vrátil. K jeho uvítání se urychleně připravovala katedrála, kde se poprvé setkal s věřícími. Lidé mu líbali roucho i ruce a někteří byli poblázněni až do extáze.“ Na druhou stranu neopomenul dodat, že nadšení z příjezdu až na výjimky nesdíleli straničtí funkcionáři: „Odpoledne se na biskupství konal slavnostní oběd, na který byli pozváni význační krajští a okresní funkcionáři. Ze všech pozvaných se dostavil jen soudruh Růžička, tajemník KV Národní fronty.“⁷⁰ K pozvání na oběd a oslavám ve městě se vyjádřil i zmíněný zastupující předseda Národní fronty Růžička: „...na pozvání jsem se účastnil slavnosti a mohu říct, že to byla slavnost skutečně velkolepá, přitom vzhledem k charakteru čs. církve velmi střízlivá, ale sugestivně působivá. Kostel byl nabitý, lidé stáli celé tři hodiny a nový biskup přijal moje blahopřání. Včera nastoupil do své rezidence biskup dr. Josef Hlouch. Také jsem pozoroval to velké shromáždění, které zasahovalo až na velké náměstí a nadšení lidu bylo velké. Biskup také pozval předsedu KV NF, protože ho dočasně zastupuji, pozvání jsem přijal a účastnil se slavnostního oběda.“⁷¹

Po svém nástupu navázal biskup na svou činnost z doby internace. Také zažádal o vrácení biskupských zahrad. Podle dopisu ze dne 4. července 1968 shledává ministerstvo kultury a informací požadavek za oprávněný a doporučuje, aby bylo žádosti vyhověno.⁷² V duchu závěrů druhého vatikánského koncilu se pustil do opravy českobudějovické katedrály. Především ale musel řešit nedostatek duchovních, problémy s udělováním státního souhlasu a neustále měnící se směrnice. Snažil se oživit duchovní život v diecézi a zaměřil se i na výuku náboženství ve školách. K náboženské výuce se vyjádřil v pastýřském listu z konce července 1968, kde uvedl: „...Vraťme děti Bohu a Boha dětem.“ ... Proto volám: Pošlete děti do vyučování náboženství. Tato výuka je Bohem svěřena Církvi, svaté matce svatosti heroické síly. Chceme vám pomoci vychovat z vašich dětí radost vaši i slávu národa.“⁷³ Právě tématem výuky náboženství ve školách a státním souhlasem k výkonu duchovenské činnosti se nejvíce zabývá dochovaná biskupova korespondence se státními úřady, zvláště krajským církevním tajemníkem

⁷⁰ SOA Třeboň, Jihočeský krajský národní výbor České Budějovice, sign. 460. inv. č. 796, kart. 503.

⁷¹ M. WEIS, *Svědectví*, s. 53.

⁷² SOA Třeboň, Jihočeský krajský národní výbor České Budějovice, sign. 460. inv. č. 796, kart. 503.

⁷³ Archiv Biskupství českobudějovického, Oběžníky biskupského ordinariátu v Českých Budějovicích 1961-1970, Pastýřský list o náboženské výchově a výuce ze dne 30. července 1968.

Leo Drozdkem. Dohodu ordinariátu se státní správou zkomplikovala především měnící se politická situace v důsledku následných událostí.

6. Činnost biskupa v letech 1968–1969

6.1 Srpnové události a zbývajících měsíce roku 1968

Období tzv. pražského jara skončilo okupací Československa vojsky Varšavské smlouvy.⁷⁴ K invazi došlo v noci z 20. srpna na 21. srpna 1968. Předsednictvo ÚV KSČ následně vydalo *Provolání Všemu lidu Československé socialistické republiky*, ve kterém oznámilo, že k invazi došlo bez vědomí vlády a ústavních orgánů Československé socialistické republiky. Ráno pak došlo k zatčení československých předních politiků a k jejich převezení do Moskvy. Byli mezi nimi tajemník ÚV KSČ Alexandr Dubček, předseda vlády Oldřich Černík a předseda Národní fronty František Kriegel. O dva dny později se k nim připojila delegace s prezidentem Ludvíkem Svobodou. Výsledkem jednání v Moskvě byl tzv. *Moskevský protokol*, kterým vládní představitelé schválili okupaci. Jediný, kdo dokument odmítl podepsat, byl František Kriegel.⁷⁵

K okupaci se vyjádřil biskup Josef Hlouch v listu *Slovo kněžím a diecézanům*. Vyzval lid, aby v této těžké zkoušce ukázali svou víru, lásku, mravní sílu a charakter. Apeloval také na kněze, aby šli příkladem. Všechny pobídl, aby se svými starostmi a úzkostmi nebyli sami a svěřili se Bohu. Nabádal k zachování klidu a vyvarování se násilí. Žádal kněze, aby se snažili lid uklidnit a aby své mše obětovali za celou zemi. Dále všechny pobídl k vzájemné lásce a k vykonávání dobrých skutků. Na závěr vyzval k modlitbám za děti a vyjádřil přání, aby jim byla umožněna náboženská výchova a vzdělání.⁷⁶

S nástupem do funkce souvisela i cesta do Říma, kterou biskup Hlouch podnikl na začátku října roku 1968. O návštěvě „věčného města“ a setkání papežem informoval krajský tisk. Na otázku reportéra, jaký byl účel cesty a jaký výsledek přinesla pro biskupovu práci v českobudějovické diecézi, Hlouch odpověděl: „*Jel jsem do Říma, jak je to posvátným zvykem po nastoupení na biskupský stolec. Jel jsem na pout' za svou diecézi... Nesu pozdrav od Svatého Otce, který miluje náš národ láskou jedinečnou. Denně sleduje události a denně se za nás modlí. Denně obětuje mši svatou....Konečně*

⁷⁴ Vyjma jednotek Albánské demokratické republiky a Rumunské socialistické republiky. Srov. Jiří FIDLER, *Okupace 1968*, Praha 2018.

⁷⁵ O Františku Kriegelovi více v publikaci Martina Gromana. Srov. Martin GROMAN, *Kriegel. Voják a lékař komunismu*, Praha 2023.

⁷⁶ SOkA České Budějovice, fond Josef Hlouch – neuspořádan.

*nesu z Říma všem bohatství hrdosti. Kdybyste viděli, jak nás tam mají všichni rádi. Na otázku odkud jsme, stačilo říct Cecoslovacchia a již úsměv a náruče se rozpínají...*⁷⁷

Po návratu z Říma Hlouch uspořádal bohoslužbu za český národ při příležitosti padesátiletého výročí založení Československa. Záměr uspořádat mši musel biskup oznámit na Jihočeský krajský národní výbor v Českých Budějovicích.⁷⁸

Jak již bylo naznačeno, v duchu druhého vatikánského koncilu byla zahájena oprava českobudějovické katedrály. Ke sbírkám na rekonstrukci biskup Hlouch vyzval věřící v pastýřském listu z 19. listopadu 1968. Označil ji za srdce diecéze, perlu jižních Čech a kolébku diecézního kněžství. V prvních dvou bodech listu psal o její historii a významu. Zmínil, že k posledním úpravám došlo v roce 1912 za biskupa Josefa Antonína Hůlky a k poslední malbě ve dnech úmrtí biskupa Šimona Barty roku 1940. Tím chtěl věřícím vysvětlit nutnost oprav. Sbíрка byla ohlášena 1. prosince a vykonána o druhé adventní neděli 8. prosince 1968.⁷⁹

6.2 Rok 1969

Zahraniční cesty biskupa Josefa Hloucha pokračovaly zkraje roku 1969. V lednu navštívil oslavy 500. výročí vídeňské diecéze a v únoru se vydal opět do Itálie. Při příležitosti 1100. výročí smrti sv. Cyrila vydal papež Pavel VI. pastýřský list, ve kterém svolal pouť do Říma. Té se zúčastnilo i přes tisíc poutníků z Československa. Na přání papeže byla bohoslužba střídavě sloužena v češtině, slovenštině a staroslověnštině. Pavel VI. sice používal latinu, ale během audience poutníky oslovil v češtině a slovenštině.⁸⁰

V březnu se pak jménem ordinariátu vyjádřil biskup Hlouch k výnosu ministerstva kultury a Sekretariátu pro věci církevní ze dne 24. února 1969. Podle něho nebyla vyjasněna důchodová situace duchovních, kteří i přes důchodový věk pokračovali ve výkonu kněžské služby. Po dosažení věku 65 let měl mít duchovní nárok jak na starobní důchod, tak na nekrácený plat. Biskup chtěl ve zprávě poukázat na nesprávnou praxi, podle níž byl duchovnímu jako plat vyplácen rozdíl mezi důchodem a služebním platem.

⁷⁷ M. WEIS, *Minutěnky*, s. 68-69.

⁷⁸ SOA Třeboň, Jihočeský krajský národní výbor, sign. 460, inv. č. 795, kart. 502.

⁷⁹ Pastýřský list ze dne 19. listopadu 1968, in: V. KOLDA – D. KOVÁŘ – V. RAMEŠ (edd.), *Josef Hlouch*, s. 90-91.

⁸⁰ E. ŠRAJEROVÁ, *Českobudějovický biskup*, s. 22-23.

V této skutečnosti zažádal o vyjádření Jihočeský krajský národní výbor a požadoval revisi dosavadní praxe.⁸¹

Roku 1969 ještě dozníval zvýšený zájem veřejnosti o náboženský život, ke kterému došlo během politického uvolňování od konce roku 1967. Ukazatel narůstajícího zájmu byl počet biřmování, která biskup Hlouch udělil. Podle zprávy Odboru kultury Okresního národního výboru v Pelhřimově vykonal biskup svátost biřmování během jediného dne 11. května zmíněného roku hned na třech místech. Dopoledne v Pelhřimově za účasti 1200–1500 lidí. Biřmovanců bylo 712, z toho největší zastoupení měly ročníky 1955–1959. Odpoledne pak svátost udělil asi 250 biřmovancům v Rynárci a 120 biřmovancům v obci Veselá. Také tam se udělení svátosti zúčastnilo velké množství věřících. Další biřmování byla naplánovaná na červen v Počátkách a na srpen v Novém Rychnově, kde mělo být spojeno se svěcením zvonů. Na konci zprávy je uvedeno, že se akce uskutečnily bez rušivých jevů.⁸²

V červnu měla do Českých Budějovic díky spolupráci Čedoku a Travel and Travel přijet krajanská Katolická jednota z Texasu. Jelikož se jednalo o spolek s katolickým zaměřením měl skupinu ve dnech 15. června – 22. června 1969 při návštěvě poutních míst Československa doprovázet právě biskup Hlouch. Československý ústav zahraničí chtěl této příležitosti využít a navázat styky s funkcionáři zmíněné organizace, neboť jejich dosavadní kontakty v Texasu nebyly dostačující. Ústav proto žádal o spolupráci tajemníka Leo Drozdka a Jihočeský krajský národní výbor v Českých Budějovicích.⁸³ Na dopis ze dne 3. června 1969 krajský církevní tajemník Drozdek odpověděl zprávou datovanou na 9. června. Uvedl v ní, že pro příjezd spolku z Texasu nemá dostatek informací, a nemůže proto zaujmout stanovisko. Především mu není známo poslání zájezdu, počet účastníků, jejich složení a také jaký cíl má být ze strany výboru sledován. Z těchto důvodů nemůže posoudit ani vhodnost doprovodu biskupem.⁸⁴

Během roku 1969 biskup také nadále řešil problémy s udělováním státního souhlasu, přesunů duchovních a okolností náboženské výuky. K posledně zmiňované problematice se blíže vyjádřil ve svém pastýřském listu z 8. srpna.

⁸¹ SOA Třeboň, Jihočeský krajský národní výbor, sign. 460, inv. č. 795, kart. 502.

⁸² Tamtéž, sign. 463.2, inv. č. 896, kart. 516.

⁸³ Tamtéž, sign. 460, inv. č. 796, kart. 503.

⁸⁴ Tamtéž.

7. Biskup Hlouch a normalizace

7.1 Rok 1970

Zpřísnění režimu v duchu normalizace se projevila od začátku roku 1970, kdy se opět snažili představitelé okresní a krajské politiky omezovat církevní život ve svých regionech. Z nedatovaných pokynů pro církevní tajemníky je tento přístup jasně patrný. Mezi hlavní úkoly samosprávy patřilo ukončení činnosti Díla koncilové obnovy a zamezení vzniku nebo znovuzřízení církevních spolků a družin. Rovněž došlo k zákazu účasti veřejnosti na přednáškách a exerciciích.⁸⁵ Ty nově byly přístupné pouze pro duchovní se státním souhlasem. Laici měli být plně vyřazeni z chodu církve zákazem farních rad.⁸⁶ Perzekucím se nevyhnuli ani kněží, jejichž kádrové posudky měly být přehodnoceny a duchovní následně rozděleni do několika skupin podle jejich postoje k politickému vývoji. Také mělo dojít k nové spolupráci mezi státem a duchovními vznikem organizace, která by se podobala zaniklému Mírovému hnutí katolického duchovenstva. Posledním pokynem byl zákaz řeholních misií a návštěv církevních představených ze zahraničí.⁸⁷

Na základě těchto postupů došlo k zákazu konání přednášky *Tomismus a budoucnost filozofie* v Českých Budějovicích. Proti tomuto rozhodnutí se jménem konzistoře ohradil Miloslav Vlk, sekretář biskupa Josefa Hloucha. V dopisu adresovanému Jihočeskému krajskému národnímu výboru v Českých Budějovicích poukázal na nesprávnou interpretaci zákona č. 126/63 Sb, podle kterého mohlo dojít k zákazu veřejného shromáždění, pokud by bylo v rozporu se zákonem, pokud by bylo zaměřeno proti socialistickému řádu či by jinak ohrožovalo veřejný pořádek. Dále uvedl, že cíl ani obsah přednášky není v rozporu s tímto zákonem a její zrušení Okresním národním výborem v Českých Budějovicích bylo neodůvodněné. Rovněž poukázal, že obdobné referáty se v jiných socialistických státech konají bez omezení.⁸⁸ Na tento protest ordinariátu ze dne 1. března 1970 odpověděl zprávou datovanou na 5. dubna 1970 vedoucí odboru vnitřních

⁸⁵ Několikadenní duchovní cvičení ve skupině (kursu) které vede kněz.

Srov. Co jsou to exercicie. Dostupné z: <http://www.exercicie.cz/exercicie.php>. [20.12.]

⁸⁶ Poradní a pracovní orgán administrátora farnosti, který mu má pomáhat při spravování farnosti a spolupracovat s ním při vytváření farní obce. Srov. Pastorační rada. Dostupné z: <https://www.farnost-holice.cz/zivot/pastorační-rada>. [20.12.]

⁸⁷ SOA Třeboň, Jihočeský krajský národní výbor České Budějovice, sign. 460, inv. č. 795, kart. 502.

⁸⁸ Tamtéž.

věcí Jihočeského krajského národního výboru Josef Dušák. Ten odolání konzistoře nevyhověl a potvrdil předešlé rozhodnutí Okresního národního výboru v Českých Budějovicích, který „*zákaz odůvodnil neaktuálností této přednášky, z hlediska tematiky ve vztahu k zájmu a úsilí státu na upevnění ideové jednoty občanů, nesoulad zmíněného filozofického směru se zájmy pracujícího lidu s ideologií socialistického státu.*“⁸⁹

Dalším problémovým tématem diskuse mezi biskupskou konzistoří a Jihočeským krajským národním výborem byl počet místností ordinariátu. Podle rozhodnutí odboru služeb ze dne 17. března 1970 byly dva pokoje přiděleny odboru sociálního zabezpečení. Proti tomuto rozhodnutí se biskupství odvolalo. Konkrétně se jednalo o prostory, které byly určeny pro Krajský svaz invalidů. K uvolnění prostoru mělo dojít pod nátlakem konzistoře, která místnosti zabrala a přeměnila na byt a kancelář sekretáře biskupa Josefa Hloucha. Ke sporu se vyjádřil krajský církevní tajemník Leo Drozdek, který požadoval uvolnění oné části budovy pro potřeby Místního národního výboru v Českých Budějovicích. Rovněž uvedl: „*Když biskup dr. Hlouch v r. 1968 nastupoval do funkce českobudějovického ordináře, prohlásil, že stávající počet místností mu plně dostačuje. Jediným jeho požadavkem bylo, předání alespoň poloviny bývalé biskupské zahrady. Tento požadavek byl splněn tím, že mu byla vrácena celá zahrada.*“ Dále se zabýval argumentem konzistoře, která požadovala navrácení dalších místností pro potřebu zřízení závodní jídelny. K tomu tajemník poznamenal: „*Jestliže biskup nabídl některým kněžím stravování, pak je to jeho soukromou věcí, a nikoliv záležitost instituce jako takové.*“⁹⁰

Během svého působení se biskup Hlouch také zasloužil o papežské schválení Kongregace premonstrátek, které po zrušení klášterů působily v Radanově u Mladé Vožice na Tábořsku. Dne 12. dubna sestrám církevní schválení osobně dovezl.⁹¹ V květnu pak navštívil město Javorník ve Slezsku, kde při církevní ceremonii tzv. obláčky přijal šest kandidátek Školských sester de Notre Dame do noviciátu. Během obřadu udělil biskup adeptkám řeholní jména.⁹²

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Radek GÁLIS, *Návrat umlčeného pastýře. Biskup Mons. Josef Hlouch 1968 – 1972*, České Budějovice 2023, s. 35.

⁹² Tamtéž, 49.

7.1.1 Omezování církevního života a problémy s církevními tajemníky

Zpočátku 70. let 20. století rovněž došlo k obnovení podrobného sledování církevních akcí. Všechny církevní oslavy a události navíc musely být podmíněny souhlasem státního aparátu. Sledována byla i činnost biskupa Josefa Hloucha v českobudějovické diecézi. Ten dne 19. dubna 1970 vysvětil tři zvony poutního kostela sv. Trojice v Trhových Svinech. O průběhu akce podrobněji informuje zpráva církevního tajemníka Drozdka. Ten se vyjádřil především ke kázání biskupa Hloucha, které podle něj nemělo žádnou skladbu a budilo dojem improvizace. Předmětem kázání byla láska k Bohu, k ostatním lidem, přátelům i nepřátelům. Tuto lásku měl v lidských srdcích probudit zvuk zvonů. Kromě homilie⁹³ zhodnotil tajemník celkovou účast, která se pohybovala odhadem na 1300 věřících podle státních poznávacích značek aut především z okresu České Budějovice. Na závěr kvitoval, že celková účast byla minimální a na samotnou mši zůstalo jen 400 věřících.⁹⁴

Kromě sledování podléhaly všechny církevní oslavy úřednímu souhlasu, bez něhož se nemohly uskutečnit. Slavnosti tak byly mnohdy omezovány. K restrikcím došlo také při pouti na Křemešník, která se konala dne 24. května 1970 za účasti biskupa Hloucha. Úřady nepovolily slavení bohoslužby ve venkovním prostoru, což vedlo k přelidnění kostela a nevolnostem způsobeným vydýchaným vzduchem. Pěvecký sbor z Jindřichova Hradce nesměl vystoupit a požadavek na zřízení kyvadlové autobusové dopravy mezi Křemešníkem a Pelhřimovem by taktéž zamítnut. Zároveň nebylo dovoleno zřízení stánku s občerstvením a umístění ozvučovací techniky. Omezení se dotkla také zpovědí, jelikož povolení k jejímu udělování obdrželi pouze tři kněží. Mnoho věřících tak pout' opustilo bez možnosti se vyzpovídat.⁹⁵ V návštěvě poutí biskup pokračoval v červenci. Dne 9. července se účastnil kněžské pouti v Nepomuku, kde odsloužil mši. Bohoslužbu celebroidal i v Sázavském klášteře při příležitosti svatoprokopských oslav v neděli 26. července.⁹⁶

Během roku 1970 pokračovala rekonstrukce katedrály. V oběžníku ze dne 14. září 1970 ohlásil biskup Svatováclavskou sbírku na její dokončení. Zmínil, že se opravy blížily k poslední fázi, dokončovala se malba, instalovalo vytápění, připravovala

⁹³ Jiný výraz pro kázání.

⁹⁴ SOA Třeboň, Jihočeský krajský národní výbor České Budějovice, sign. 460, inv. č. 796, kart. 503.

⁹⁵ Archiv Biskupství českobudějovického, Vládní úřady pro věci církevní 1952-1990, Stížnost biskupského ordinariátu ze dne 15. června 1970 na průběh pouti na Křemešník.

⁹⁶ SOA Třeboň, Jihočeský krajský národní výbor, sign. 460, inv. č. 792, kart. 498.

mramorová dlažba a osvětlení, pokračovalo zlacení oltářů a úprava obrazů. Dále oznámil, že prozatím vyplatila konzistoř na opravy přes milion korun a na zmíněné dlažby a vytápění bude potřeba 700-800 tisíc korun. Sbírka se měla konat 4. října a biskup prosil věřící o finanční příspěvek.⁹⁷ K renovaci katedrály se také vyjádřil okresní církevní tajemník ve své zprávě o vývoji politiky v okrese České Budějovice. „*Pro velikost a slávu církve dal se biskup do generální opravy katedrály v Č. Budějovicích. Hned z počátku byl učiněn velký nátlak na získání finančních prostředků od státní správy...Pro slávu církve a oslnění prostých věřících je nákladem 3 500 000 Kč prováděna přestavba katedrály. Na tuto okolnost jsme nespočetněkrát upozorňovali a nikdo se nás neptal na náš názor a tak MěstNV dal povolení k přestavbě a instalaci ústředního topení. Státní památková péče dala také povolení i když se z katedrály odstraňují historické části a modernizuje se. Oltáře se zlatí lístkovým zlatem, všude je plno zlata a lesku. Mramorové části se povalují kolem kostela a dvůr na děkanství je plný dřevěných součástí z katedrály. Lidé budou chodit po mramorových deskách, které jsou objednány v Bulharsku. Celé vnitřní zařízení včetně lavic bude nové. Zkrátka za 3 a půl miliónu se něco udělá. V těchto dnech už dostal biskup povolení k odběru páry na noční a nedělní vytápění i když zatím není provedena přípojka. Vzhledem k nedostatečné kapacitě teplárny to vypadá, že lidé budou v panelácích mrznout a v kostele bude teplo.*“⁹⁸ Z tónu zprávy je patrná nelibost okresního církevního tajemníka nad přestavbou katedrály. Je zřejmé, že tuto rekonstrukci považoval za zbytečné plýtvání financemi. Z jeho popisu je rovněž evidentní, že v nákladném vybavení viděl snahu církve vyvolat dojem luxusu a okázalosti.

Jak již bylo zmíněno, po svém návratu se biskup Hlouch zabýval otázkou náboženské výuky a přesuny duchovních. V obou případech se dostával do konfliktu s Jihočeským krajským národním výborem v Českých Budějovicích, především s osobou krajského církevního tajemníka Leo Drozdka. Z personálních změn se biskupa nejvíce dotklo chystané přemístění jeho sekretáře Miloslava Vlka. Ten byl následujícího roku skutečně přeložen. Později roku 1978 mu byl odebrán státní souhlas a musel práci duchovního opustit. Od roku 1979 pracoval jako umývač výloh pro podnik Úklid a od roku 1986 v archivu Státní banky.⁹⁹ V dopisu ze dne 12. října 1970 biskup tajemníka žádal, aby nespojoval záležitosti přesunu duchovních s personálními změnami na konzistoři. Dále

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Tamtéž, sign. 460, inv. č. 796, kart. 503.

⁹⁹ Srov. Alain BOUDRE, *Umývač výloh a arcibiskup. Příběh člověka v proměnách doby*, Praha 2016.

uvedl: „*Ku přeložení svého kancléře nemám kanonických důvodů. Velmi ho potřebuji v diecézi, která byla ze všech nejdéle bez biskupa a kde je tedy velká a odpovědná agenda. Můj sekretář ovládá řeči, novou liturgii, biblickou teologii i právo. Kněze těchto kvalit, velmi potřebných pro biskupský úřad, v diecézi není. Jiné Ordinariáty mají celé pracovní týmy, já mám jen sekretáře.*“¹⁰⁰ Záležitost přemístění sekretáře řešil biskup Hlouch s tajemníkem Drozdkem i osobně. Že se jednalo o velmi vyčerpávající rozhovory a na ordináře byl vyvíjen nátlak svědčí i zápisek biskupa, který byl určen pro Miroslava Vlka. „*Nevím jak to vydržím a jak to dokážu Vás udržet?*!“¹⁰¹

Na konci listopadu se biskup Hlouch zúčastnil jednání všech ordinářů českých a moravských diecézí na ministerstvu kultury. Předmětem schůze bylo projednání některých otázek a činnost římskokatolické církve.¹⁰² Na závěr roku se biskup na věřící obrátil ve svém vánočním blahopřání. Připomněl narození Krista a jeho poslání. Prosil za radost ze zdraví, z dobrých skutků a také z míru ve světě. Nakonec všem popřál vstup do nového roku s trpělivostí, láskou a božím požehnáním.¹⁰³

7.2 Rok 1971

Na rok 1971 připadlo padesátileté výročí založení Komunistické strany Československa. Oslavy s tím spojené měly vyvrcholit květnovým zasedáním XIV. sjezdu Komunistické strany Československa. Květen se měl stát měsícem slavností a manifestací moci režimu. Z tohoto důvodu vznikl nedatovaný dopis určený biskupu Hlouchovi. Předmětem dopisu byla žádost, aby se v květnu nekonaly žádné církevní akce, které by narušovaly ideovou jednotu lidu při státních slavnostech. Konkrétně byla jmenována každoroční pouť v Římově, která se měla letos konat v rámci normálních bohoslužeb bez větší účasti kněží a věřících. Rovněž měl biskup upustit od svého záměru pout' navštívit.¹⁰⁴

V květnovém oběžníku pak biskup Hlouch informoval o dokončení rekonstrukce katedrály a jejím otevření. To bylo plánované na 6. června 1971. První bohoslužba se

¹⁰⁰ SOA Třeboň, Jihočeský krajský národní výbor, sign. 463.1, inv. č. 895, kart. 516.

¹⁰¹ M. WEIS, *Svědectví*, s. 57.

¹⁰² Archiv Biskupství českobudějovického, Vládní úřady pro věci církevní 1952-1990, Pozvánka na jednání na ministerstvu kultury ze dne 23. listopadu 1970 určená biskupu Josefu Hlouchovi.

¹⁰³ Vánoční přání biskupa Hloucha z roku 1970, in: V. KOLDA, D. KOVÁŘ - V. RAMEŠ (edd.), *Josef Hlouch*, s. 84.

¹⁰⁴ SOA Třeboň, Jihočeský krajský národní výbor, sign. 460, inv. č. 795, kart. 502.

měla konat v 10 hodin dopoledne a diecézi měli zastupovat jednotliví vikáři. Biskup také prosil, aby na otevření katedrály nebyly pořádány hromadné zájezdy, jelikož ani velké prostory by všechny účastníky nepojaly.¹⁰⁵

Ve své činnosti biskup Hlouch i přes zhoršující se zdravotní stav pokračoval. V srpnu přerušil svůj lázeňský pobyt, aby mohl vysvětit dva bohoslovce na kněze v pražské Katedrále sv. Víta. Zastoupil tak arcibiskupa Františka Tomáška, který odjížděl do Vatikánu. Tentýž den, tedy 28. srpna 1971, ještě ve svatovítské katedrále oddal mladý pár.¹⁰⁶

V září se biskup Hlouch zúčastnil pouti v Lomci, kde od 10 hodin sloužil mši. O obsahu jeho kázání informoval ve své zprávě ze dne 13. září strakonický okresní církevní tajemník Josef Verner. Během mše měl biskup zdůrazňovat víru a její vliv na morálku, jejímž garantem má být náboženství. Tím, že se zaměřil pouze na morálku křesťanskou, odsoudil podle tajemníka morálku komunistickou. Dále se zabýval nepřítomností Boha v lidských životech, nedostatkem lásky a porozumění. Tajemník dále uvedl, že biskup měl svým kázáním v lidech vyvolat pocit, že vše vyřeší Bůh a jediný kdo může zajistit lepší vztahy mezi lidmi a jejich vzájemné porozumění je náboženství.¹⁰⁷

V období normalizace došlo nejen k omezování církevních akcí a jejich sledování, ale také byla opět vytvořena organizace loajálních duchovních. Toto hnutí přejalo název papežské encykliky *Pacem in terris*.¹⁰⁸ Jeho krajské ustavující zasedání se konalo 9. září 1971 v Českých Budějovicích. Z celkového počtu 170 duchovních z českobudějovické diecéze jich bylo pozváno 120. Pozvánku nedostali ti kněží, kteří dříve požadovali zrušení obdobné organizace Mírového hnutí katolického duchovenstva. Na pozvání biskup Hlouch nereagoval.¹⁰⁹

Během roku 1971 se biskup Hlouch pokoušel dostat povolení k cestě do Říma, kde se konaly Kongregace pro biskupy. V dopisu ministerstvu kultury ze dne 12. listopadu se vyjádřil ke všem předchozím žádostem. S první žádostí se na příslušné úřady obrátil

¹⁰⁵ Oběžník Biskupského ordinariátu v Českých Budějovicích ze dne 19. května 1971 in: V. KOLDA, D. KOVÁŘ - V. RAMEŠ (edd.), *Josef Hlouch*, s. 94.

¹⁰⁶ R. GÁLIS, *Návrat*, s. 71.

¹⁰⁷ Zpráva strakonického církevního tajemníka Verner o průběhu pouti na Lomci dne 12. září 1971, in: V. KOLDA, D. KOVÁŘ - V. RAMEŠ (edd.), *Josef Hlouch*, s. 95.

¹⁰⁸ Nejvýznamnější encyklika papeže Jana XXIII. z 11. dubna 1963. Pojednává o míru mezi všemi národy v pravdě, spravedlnosti a svobodě. Srov. J. GELMI, *Papežové*, s. 286.

¹⁰⁹ M. WEIS, *Josef Hlouch*, s. 29.

v červnu, ale pozvání nakonec musel odmítnout, protože světil kněze na Slovensku. Rovněž říjnové porady v Římě se zúčastnit nemohl. Posledním možným měsícem, kdy mohl Řím navštívit byl tedy prosinec. Jedním z důvodů potřeby cesty do Říma mělo být i vyjádření díků Sv. otci za finanční podporu při rekonstrukci českobudějovické katedrály.¹¹⁰

Na konci listopadu se však biskupův zdravotní stav zhoršil a vyžadoval hospitalizaci v nemocnici. Z nemocničního lůžka biskup věřící a kněze prosil za modlitby a případnou mši za jeho zdraví.¹¹¹ O zdravotních potížích ordináře informoval oběžník konzistoře z 15. prosince 1971. Z něj se dozvídáme, že léčení probíhalo v olomoucké nemocnici, a přestože došlo ke zlepšení bylo možné návrat do diecéze očekávat až v lednu 1972.¹¹² Ve svém vánočním poselství se biskup připomněl dokončenou rekonstrukci katedrály a zmínil se o svém pobytu v nemocnici. „*Drazí diecézané, tentokrát Vás pozdravuji z míst, kde jsem prožíval vážné chvíle života. Pozdravuji vás v tuto vánoční dobu. Vítám Vás v naší obnovené katedrále, do které jste vestavěli svoji víru, lásku, obětavost, i ve všech kostelích, které jste vyzdobili jak jen ste mohli....Jsem šťasten, že jste naplnili naše svatyně. Šťasten, že nejste na životní cestě pro životní boj sami. Prožil jsem si nejstrašnější chvíle mezi životem a smrtí. Víte oč jsem prosil? Věděl jsem, že se za mě modlíte, že si mne po třetí vymodlíte...*“. Na závěr poselství pak všem poděkoval za modlitby a pozdravy.¹¹³

¹¹⁰ Archiv Biskupství českobudějovického, Vládní úřady pro věci církevní 1952-1990, Žádost biskupa Josefa Hloucha o povolení cesty do Říma ze dne 12. listopadu 1971.

¹¹¹ SOA Třeboň, Jihočeský krajský národní výbor, sign. 460, inv. č. 792, kart. 498.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Tamtéž.

8. Závěr života

O propuštění biskupa Josefa Hloucha z nemocnice informoval oběžník konzistoře ze dne 20. ledna 1972. Biskup ke svému návratu uvedl: „*Vřelé díky, vřelé Pán Bůh zaplat' za vaše modlitby, mše svaté a oběti, jimiž jste mně u Pána Boha zachránili život. Byl jsem v nebezpečí života, přijal svátosti nemocných, jak jsem k tomu i Vás vyzýval, kdyby přišla vážná nemoc.*“¹¹⁴ Z téhož dne pochází dopis kolínského arcibiskupa Josepha Höffnera. Ten v dopisu odkazoval na návštěvu biskupa z roku 1969 a opět ho do Kolína zval. Návštěva se měla uskutečnit v červnu 1972 a tématem rozhovorů měly být pastorální a liturgické otázky. Na závěr arcibiskup uvedl, že bude velmi rád, když ordinář jeho pozvání přijme a že očekává kladnou odpověď.¹¹⁵

Kvůli biskupovu zdravotnímu stavu došlo ke změně termínů pro svěcení duchovních na Slovensku. O přesunu svátosti informoval biskupa apoštolský administrátor v Trnavě Július Gábriš. Ten také v dopise vyjádřil lítost nad zdravotními problémy biskupa. Popřál mu brzké uzdravení a vzkázal, že se za něj bude i s bohoslovci modlit.¹¹⁶

V únoru se biskup obrátil na ministerstvo kultury s žádostí povolení cesty do Říma. V Římě se plánoval zúčastnit Kongregace biskupů, která měla probíhat od 5. dubna. V dopise zmínil, že porad v minulém roce se z různých důvodů nemohl zúčastnit. Proto by tentokrát pozvání využil. Současně žádal o povolení pobytu v Římě na delší dobu, jelikož Sv. otec mu navrhl, aby po své nemoci využil tamní podnebí k rekonvalescenci.¹¹⁷ Na konci měsíce dne 28. února se biskup zúčastnil pohřbu brněnského biskupa Karla Skoupého, se kterým strávil část života v internaci.¹¹⁸ Z února také pochází dopis strakonického církevního tajemníka Miloslava Hanouska, který se v něm vyjádřil k plánům konzistoře uspořádat biřmování v Písku, Kestřanech a Sepekově. Poslední biřmování se v Písku konalo v roce 1967 a z toho důvodu se tajemník domníval, že není nutné jej tak brzy opakovat. Dále pak uvedl, že termín pro biřmování v Kestřanech, které se mělo uskutečnit dne 8. července, byl nevyhovující. Následujícího dne, tedy 9.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ SOKA České Budějovice, fond Josef Hlouch – neuspořádan.

¹¹⁶ Dopis Julia Gábriše, ordináře Apoštolské administratury v Trnavě, in: V. KOLDA, D. KOVÁŘ - V. RAMEŠ (edd.), *Josef Hlouch*, s. 97.

¹¹⁷ SOA Třeboň, Jihočeský krajský národní výbor, sign. 463.2, inv. č. 896, kart. 516.

¹¹⁸ R. GÁLIS, *Návrat*, s. 84.

července, se měla konat celookresní Mírová slavnost na Orlíku,¹¹⁹ které se zpravidla účastnili čelní státní představitelé. Církevní slavnost v Kestřanech by tuto akci mohla narušit a způsobit menší účast na státní akci. Na závěr zmínil, že pokud se biřmování i přes nedoporučení uskuteční, nebude se moci uskutečnit mimo prostory kostela.¹²⁰ Z plánů konzistoře ze dne 11. března je patrné, že ordinariát změny neprovedl.¹²¹ K problematice termínů biřmování se vyjádřil krajský církevní tajemník Leo Drozdek. Ten ve svém dopisu konzistoři ze dne 13. března požadoval, aby květnový termín biřmování v okrese Písek byl přeložen na jiný měsíc. S ostatními církevními akcemi souhlasil.¹²²

Březnový oběžník biskupské konzistoře informoval o blížícím se svátku a narozeninách biskupa Hloucha, které připadly na květnou neděli. Na začátku listu byl vyjádřeno poděkování ordináři za vše, co pro diecézi a lid v ní vykonal. Dále byla připomenuta jeho internace, rodinné poměry a zdravotní obtíže.¹²³ K dosažení významného životního jubilea, tedy k sedmdesátým narozeninám, odeslali biskupovi dopis s blahopřáním i bohoslovci z biskupského semináře v Litoměřicích.¹²⁴ Poděkování kněžím za všechny pozdravy a přání k jmeninám, narozeninám a Velikonocům bylo uveřejněno v dubnovém oběžníku. V něm se biskup zmínil o svém odjezdu na Kongregaci biskupů. Ujistil duchovní, že Sv. otce poprosí o požehnání pro ně i pro věřící. Rovněž zmínil, že v Římě zůstane do konce měsíce, aby se zotavil ze své vážné choroby.¹²⁵

Po svém návratu odsloužil dne 21. května 1972 bohoslužbu v českbudějovické katedrále, při které biřmoval větší počet mladých lidí, které vyzval, aby ve svých srdcích

¹¹⁹ Tyto slavnosti byly pořádané Svazem československo-sovětského přátelství a konaly se za účasti nejvyšších československých funkcionářů po celé republice. Kromě budovatelských projevů byly součástí oslav soutěže, výstavy, hudební a taneční vystoupení. Nejznámější Mírové slavnosti se konaly v Mariánském (dříve Gottwaldově) údolí v městské části Brno- Líšeň. Srov. Amfiteatr. Dostupné z: <https://www.kafelanka.cz/brno/lisen/amfiteatr2.php>. [28.1.]

¹²⁰ SOA Třeboň, Jihočeský krajský národní výbor, sign. 463.2, inv. č. 896, kart. 516.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž.

¹²³ Tamtéž, sign. 460, inv. č. 792, kart. 498.

¹²⁴ Dopis s blahopřáním biskupu Hlouchovi k narozeninám ze dne 26. března 1972, in: V. KOLDA, D. KOVÁŘ - V. RAMEŠ (edd.), *Josef Hlouch*, s. 97.

¹²⁵ SOA Třeboň, Jihočeský krajský národní výbor, sign. 460, inv. č. 792, kart. 498.

vybudovali Boží chrám a stali se Kristovými rytíři. Poslední biskupova mše v katedrále se uskutečnila při svátku Božího těla dne 1. června 1972.¹²⁶

Během počátku sedmdesátých let byl biskup Hlouch vystaven stupňujícímu tlaku ze strany krajského církevního tajemníka Leo Drozdka. Ten ordináře často navštěvoval a v jeho přítomnosti popíjel alkohol a kouřil, což biskup špatně snášel.¹²⁷ Během jejich posledního setkání měl tajemník biskupovi strhnout kolárek a řvát na něj, že když nechce sloužit státu, Římu sloužit nebude.¹²⁸

Dne 10. června 1972 biskup Hlouch zemřel. O jeho úmrtí informoval i krajský církevní tajemník Drozdek ve své nedatované zprávě. Uvedl, že biskup ještě v pátek 9. června večer celebroval bohoslužbu. V noci se však biskupův stav zhoršil a v 8 hodin ráno dne 10. června skonal. Příčinou smrti byla srdeční slabost. Krom informací o smrti ordináře se také zabýval otázkou jeho nástupce ve vedení diecéze. K tomu poznamenal: „*Byly určité obavy, zda biskup nezanechal ve své poslední závěti návrh na kapitulního vikáře. Proto bylo zajištěno otevření jeho poslední vůle v přítomnosti krajského církevního tajemníka a 3 duchovních. Jeho poslední vůle obsahuje jen rozdělení svého osobního majetku a rozloučení se s věřícími.*“¹²⁹

8.1 Pohřeb

Pohřeb biskupa Josefa Hloucha se měl podle listu kapitulní konzistoře konat v pátek 16. června 1972 v 10 hodin v českobudějovické katedrále. V jeho předvečer se rozezněly v celé diecézi zvony.¹³⁰

¹²⁶ F. KOLOUCH, *Milion*, s. 223.

¹²⁷ František KOLOUCH, *Hlouch Josef*, in: STŘÍBRNÝ Jan (ed.), *Mučedníci a oběti pro Krista. Martyrologium katolické církve v českých zemích ve 20. století*, Praha 2023, s. 495.

¹²⁸ Václav BUREŠ, *Umlácen byl i biskup ThDr. Josef Hloucha*, in: Václav BUREŠ - Zbyněk LUDVÍK, *Černá kniha minulosti. Košický vládní program – narudlý počátek s rudým zakončením. Vzpomínky mukulů a dokumentace*, Frankfurt am Main 2001, s. 229. Svědectví Václava Bureše podle výpovědi sestry Klementíny. Té měl o průběhu jednání s tajemníkem říct samotný biskup následujícího dne před svou smrtí. Podle jejího svědectví měl biskup zemřít večer dne 10. června 1972. To je ale v rozporu s oznámením kapitulní konzistoře i tajemníka Drozdka, kteří shodně uvádějí, že biskup měl zemřít brzy ráno, nikoliv večer.

¹²⁹ SOA Třeboň, Jihočeský krajský národní výbor, sign. 463.2, inv. č. 896, kart. 516.

¹³⁰ Zpráva kapitulní konzistoře v Českých Budějovicích z 12. června 1972 o smrti biskupa Josefa Hloucha, in: V. KOLDA, D. KOVÁŘ - V. RAMEŠ (edd.), *Josef Hlouch*, s. 101.

O přípravách pohřbu informovala také zpráva krajského církevního tajemníka Leo Drozdka. Ten se v ní hlavně zabýval otázkou účasti. Krom většiny kněžstva a velkého množství věřících se očekávala návštěva rakouského kardinála Königa, obou československých biskupů a zástupců Vatikánu. O tom, zda budou moci zástupci či kardinál na pohřbu vystoupit, má podle tajemníka rozhodnout ministerstvo kultury. Uvedl však, že na pohřbu brněnského biskupa Skoupého, měli možnost pouze krátkého rozloučení, nikoliv povolení ke sloužení bohoslužby.¹³¹

Z dobových fotografií je patrné, že posledního rozloučení se zúčastnilo velké množství věřících a kněží. Krom zástupců Vatikánu, biskupa Františka Tomáška a Štěpána Trochty na pohřeb dorazil i biskupův dlouholetý přítel Bohumil Zlámal. Ten k úmrtí biskupa sepsal smuteční proslov *In memoriam Iosephi Hlouch*, který přednesl v Olomouci dne 22. června při zádušních bohoslužbách za zesnulého ordináře. V promluvě ocenil biskupovu osobnost a povahu. Vzpomínal na jeho působení v Olomouci, kde sepsal své odborné publikace. Dále připomněl jeho jmenování biskupem i to, že se stal velmi milovaným i milujícím pastýřem. Nezapomenul zmínit ani biskupův slavnostní návrat do funkce a jeho snahu o rekonstrukci katedrály.¹³²

Za projevy soustrasti a účast na pohřbu poděkovala rodina i kapitulní konzistoř v pamětním poděkování se stejnou fotografií biskupa. Konzistoř v něm uvedla datum narození, vysvěcení na kněze, intronizace a modlitbu za zesnulého. Rodina citovala větu z biskupovy poslední vůle. Z ní biskupův nejznámější citát „*Všechny Vás v srdci na věčnost nesu*“ uvedla i konzistoř.¹³³

¹³¹ SOA Třeboň, Jihočeský krajský národní výbor, sign. 463.2, inv. č. 896, kart. 516.

¹³² Smuteční promluva Bohumila Zlámala přednesená dne 22. června 1972 v Olomouci, in: V. KOLDA, D. KOVÁŘ - V. RAMEŠ (edd.), *Josef Hlouch*, s. 106.

¹³³ SOKA České Budějovice, fond Josef Hlouch – neuspořádan.

9. Výuka náboženství v letech 1968-1972

Náboženská výchova byla během období vlády komunistického režimu jednou z nejvíce sporných otázek dohody státu s církví. Tato problematika se samozřejmě týkala i jihočeského regionu. Vedle sporů o přesuny duchovních se právě tato výuka stala hlavním tématem diskusí mezi krajským církevním tajemníkem Leo Drozdkem a českobudějovickým biskupem Josefem Hlouchem. Ten se k vyučování a přihláškám dětí pravidelně vyjadřoval ve svých pastýřských listech.

Podle směrnic ze srpna 1968 mohli náboženství vyučovat duchovní se státním souhlasem, kterým za tuto činnost náležela odměna. Přihlášky nově přijímaly farní úřady, které rovněž měly pro výuku poskytnout vhodné prostory. Pokud fary nebyly schopny místnosti zajistit, byly k výuce zapůjčeny školní místnosti. Počet vyučovacích hodin byl stanoven na dvě hodiny týdně pro každé oddělení, kde bylo minimálně šestnáct žáků. Nové oddělení mohlo vzniknout v případě, když počet žáků byl vyšší než třicet osm. Naopak, při méně než šestnácti přihlášených docházelo ke snižování hodin výuky.¹³⁴ Biskup Hlouch směrnice komentoval v pastýřském listu ze srpna 1969, kde uvedl: *„A prosíme pomáhejte nám z vašich dětí vychovat řádné občany a vzorné křesťany. Otažte se dětí čemu se učily a co si mají připravit na příští hodinu. Uvažte, že ty pouhé dvě hodiny týdněního vyučování katolického náboženství mohou v záplavě jiných předmětů a mimoškolních dětských zájmů velmi zapůsobit jen tehdy, budou-li mít doma u rodičů a starších sourozenců podporu a pochopení.“*¹³⁵

Změna směrnic z roku 1968 a důsledky uvolňování z tzv. pražského jara se následně promítly do počtu přihlášených dětí na výuku náboženství pro školní rok 1968/1969. V každém okrese došlo k nárůstu počtu přihlášených žáků navštěvujících druhou až sedmou třídu. Oproti školnímu roku 1967/1968 došlo v Jihočeském kraji ke zvýšení o 13,02%. Vzrůstající zájem a přesný počet přihlášených v jednotlivých okresech dokumentuje přiložená tabulka.

¹³⁴ SOA Třeboň, Jihočeský krajský národní výbor, sign. 460, inv. č. 792, kart. 498.

¹³⁵ Tamtéž.

Tabulka 1: celkový počet žáků 2.-7. tříd základních škol a podíl přihlášených na výuku náboženství ve školních letech 1967/68 a 1968/69 v Jihočeském kraji

Okres	Školní rok 1967/68		Školní rok 1968/69		
	celkem	přihlášených	celkem	přihlášených	zvýšení
Č. Budějovice	13 575	12,31%	20 679	19,51%	7,20%
Č. Krumlov	6 174	12,21%	7 563	26,68%	14,47%
J. Hradec	8 985	15,69%	11 288	27,14%	11,45%
Pelhřimov	7 347	20,10%	9 292	37,67%	17,57%
Písek	6 590	13,52%	7 974	34,92%	21,40%
Prachatic	5 164	14,63%	6 321	33,04%	18,41%
Strakonice	6 039	14,68%	7 918	31,57%	16,89%
Tábor	9 388	12,88%	12 970	22,92%	10,04%
Kraj celkem	63 252	14,31%	64 005	27,33%	13,02%

¹³⁶

Změna politické situace a nástup normalizace v roce 1970 se promítl i do výuky náboženství. Pro školní rok 1970/1971 byly vydány nové směrnice. Přihlášky již nesměly přebírat farní úřady, ale pouze ředitelé škol. Podmínka, že vyučovat smí pouze duchovní se státním souhlasem zůstala nezměněna, avšak kněží již za tuto činnost nedostávali plat. Vyučování mohlo probíhat pouze v prostorách školních budov. Rovněž došlo ke snížení počtu hodin ze dvou na jednu vyučovací hodinu týdně. ¹³⁷

Nové podmínky způsobily nedorozumění v Jihočeském kraji. Již v červnu roku 1970 totiž na pokyn biskupa Hloucha začaly na příští školní rok vybírat přihlášky farní úřady a duchovní začali připravovat nové místnosti pro výuku. Se změnou směrnic museli duchovní přihlášky vracet. Ve zprávě je rovněž uveden postoj samotného biskupa. „*Jak ukázalo vystoupení biskupa Hloucha na biřmování v Křemži 19. 9. 1970. Lze očekávat, že nyní duchovní v promluvách budou na tyto otázky neustále narážet a tuto „křivdu“ věřícím rodičům připomínat. Biskup řekl: „pomozte nám rodičové při výchově dětí ta hodina, kterou na to nyní máme stačit nebude, tu druhou, třetí, čtvrtou a další jim musíte dát vy.“*¹³⁸ Jak vyplývá ze zprávy o náboženské výuce v okrese Písek, na rodiče měli působit i ředitelé škol. Jejich úkolem bylo: „*V průběhu celého školního roku pokračovat*

¹³⁶ Tamtéž, sign. 460, inv. č. 794, kart. 500.

¹³⁷ Tamtéž, sign. 460, inv. č. 794, kart. 501.

¹³⁸ Tamtéž.

v působení na rodiče i děti s tím, že je možno kdykoliv přerušit docházku do nepovinného vyučování náboženství.¹³⁹ V jednotlivých okresech nebyla sledována pouze účast na náboženské výuce, ale docházelo i ke sledování sociálních poměrů rodin žáků, kteří se nepovinného předmětu účastnili. Ze zpráv okresního církevního tajemníka v Českém Krumlově Františka Čtvrtníčka ze září 1970 vyplývá, že kromě zemědělských rodin se jednalo i o rodiny dělníků a technické inteligence, dále také o děti státních zaměstnanců, zejména příslušníků československé armády.¹⁴⁰

Ovšem ani směrnice pro školní rok 1970/1971 nezůstaly pro následující školní rok v platnosti. K jejich změně podobě a náboženské výuce 1971/1972 se vyjádřil ve svém rozboru krajský církevní tajemník Leo Drozdek. Za hlavní nedostatek považoval zvýšení počtu hodin při více než patnácti přihlášených na dvě hodiny týdně. Rovněž uvedl, že i přes řadu nedostatků, které nové směrnice obsahují, se podařilo snížit počet přihlášených dětí, a to ve všech okresech.¹⁴¹

Podle údajů z jednotlivých okresů Jihočeského kraje došlo letech 1968–1970 k výraznému zvýšení zájmu o náboženskou výuku. Naopak po roce 1970 začal počet žáků klesat, přesto byl celkový počet roku 1972 vyšší než před rokem 1968. Situaci v jednotlivých okresech, nárůst a opětovný pokles zájmů dokumentuje přiložená tabulka.

Tabulka 2: srovnání procent přihlášených žáků 2.-7. tříd základních škol na výuku náboženství ve školních letech 1967/1968–1971/1972 v Jihočeském kraji

Okres	67/68	68/69	69/70	70/71	71/72
Č. Budějovice	12,31%	19,51%	29,34%	20,86%	15,73%
Č. Krumlov	12,21%	26,68%	27,09%	20,70%	15,28%
J. Hradec	15,69%	27,14%	32,39%	27,60%	21,72%
Pelhřimov	20,10%	37,67%	39,24%	37,36%	28,78%
Písek	13,52%	34,92%	35,02%	27,68%	23,51%
Prachatic	14,63%	33,04%	38,14%	27,28%	23,62%
Strakonice	14,88%	31,57%	28,59%	28,09%	21,30%
Tábor	12,68%	22,92%	21,79%	23,58%	19,36%
Kraj celkem	14,31%	27,33%	30,76%	26,12%	20,61%

¹⁴²

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Tamtéž.

Za zvýšeným zájmem o náboženství stála politika tzv. pražského jara, která se v této oblasti projevila návratem přijímání přihlášek farním úřadům. Naopak zpřísnování režimu a nástup normalizační politiky vedly k opakovaným změnám směrnic, které ještě více zpřísnily podmínky pro výuku. Od roku 1970 začalo docházet k postupnému poklesu počtu přihlášených. Srovnání školních let 1967/1968, 1968/1969, 1969/1970, 1970/1971 a 1971/1972 naznačuje, že množství žáků, kteří se vyučování účastnili, odpovídalo vývoji politické situace.

10. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo čtenáři přiblížit osobnost a činnost devátého českobudějovického biskupa Josefa Hloucha především během jeho druhého episkopátu. Osobou biskupa se již zabývali historikové Martin Weis a František Kolouch, avšak jejich práce se spíše zaměřovaly na dobu jeho prvního episkopátu a následnou internaci. Skutečnosti o jeho činnosti a životě po odloučení od diecéze dosud nebyly blíže zkoumány. Avšak, pro uvedení čtenáře do kontextu života biskupa Hloucha a pochopení důvodů a příčin, které vedly k dlouholeté internaci, bylo nutné čtenářům nastínit biskupův život před rokem 1968, tedy období jeho prvního působení v českobudějovické diecézi, začínající konflikty se státní správou a následnou internaci. V bakalářské práci jsem také jednu kapitolu věnovala výuce náboženství v tehdejší Jihočeském kraji se zaměřením na období 1968-1972. Tuto část jsem ke své práci připojila z důvodů, že výukou náboženství se biskup Josef Hlouch po svém návratu často zabýval v pastýřských listech a v dosavadních publikacích o biskupu Hlouchovi nebyla této výuce věnována pozornost. Ukázalo se, že zájem a počet přihlášených žáků odpovídal vývoji politické situace a ze statistických údajů lze odhadnout, jaký postoj a nálady ve společnosti k církvi v dané době převládaly.

Pro zpracování této práce byly využity archivní materiály ze Státního oblastního archivu v Třeboni, ze Státního okresního archivu v Českých Budějovicích a také z archivu Biskupství českobudějovického.

Úvodní kapitola obsahovala stručný přehled školních let a rodinných poměrů Josefa Hloucha. Byla zmíněna mariánská orientace rodiny, sestra Anežka a zdravotní problémy, se kterými se potýkal celý život. Následoval stručný přehled školní docházky a kapitolu uzavřela část pojednávající o začátku kněžské činnosti biskupa Hloucha a jeho působení na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Olomouci. První léta kněžství ho velmi ovlivnila a jeho zkušenosti z moravských farností se staly námětem pro jeho pozdější autorskou tvorbu.

Druhá kapitola se věnovala prvnímu působení biskupa Josefa Hloucha v českobudějovické diecézi. Bylo zde zmíněno jeho biskupské svěcení, které proběhlo v Olomouci a také intronizace v Českých Budějovicích dne 7. září 1947, které se zúčastnilo velké množství věřících. Na to navázala podkapitola zabývající se činností nového pastýře. Ten se po svém nástupu do úřadu účastnil církevních oslav, biřmoval, navštěvoval jihočeská poutní místa a snažil se obnovovat církevní život v regionu. Na závěr kapitoly byl nastíněn i zhoršující se vztah církve a státu, ke kterému došlo po roce

1949. Tato skutečnost se projevila také na jihu Čech dosazením vládního zmocněnce na českobudějovickou konzistoř.

Následující část práce se zabývala biskupovou internací. Byl popsán prohlubující se konflikt státu s církví a omezování církevního života. Od roku 1950 byla biskupu Hlouchovi udělena osobní ochrana a od dubna byl již zcela izolován. To, že byla proti ordináři vedena úmyslná kampaň dokládají prameny, zejména jeho kádrový posudek, kde byl označován za třídního nepřítele. Tyto snahy o izolaci vyvrcholily v březnu 1952 tzv. Akcí H, kdy byl odstraněn z diecéze. Místy jeho nového pobytu se během let staly Kadaň, Růžodol, Myštěves, Šebetov, Paběnice a nakonec Koclířov. Podmínky internace byly na těchto místech rozdílné. Nejměrnější panovaly v Šebetově a později i v Koclířově, kde biskup Hlouch strávil zbytek své internace.

Návratem do diecéze a přivítáním biskupa v Českých Budějovicích se zabývala čtvrtá kapitola. K opětovnému převzetí úřadu a ukončení internace pomohlo společenské klima a politické uvolňování, které se projevovalo od poloviny šedesátých let a vyvrcholilo tzv. pražským jarem roku 1968. Právě tento rok se také stal rokem propuštění internovaných církevních hodnostářů. Ukončení izolace se týkalo rovněž Josefa Hloucha. Ten se do svého sídelního města vrátil 9. června zmíněného roku. Průběh přivítání v jihočeské metropoli lze rekonstruovat na základě dochovaných pozvánek a dokumentů. Pastýř měl dorazit v 10 hodin dopoledne, byl uvítán proboštem kapituly, nejprve promluvili zástupci duchovních i laiků, a nakonec se slova ujal sám. Poté následovala mše svatá a odpoledne biskup přijal ohlášené delegace. Z dochovaných fotografií lze usoudit, že příjezdem pastýře žilo celé město. Stejně jako katedrála bylo přeplněno lidmi z českobudějovické diecéze. O hojně účasti veřejnosti informovala i nedatovaná zpráva okresního církevního tajemníka, podle kterého byli někteří „*poblázněni až do extáze*“. Postoj státní správy a jejích představitelů byl rozličný. Z dochovaného přípisu vedoucího odboru školství a kultury Jihočeského krajského národního výboru Eduarda Klečky je patrná zdrženlivost a strach ze zneužití oslav návratu v politickou demonstraci. Ve zmiňované nedatované zprávě okresního církevního tajemníka je uvedeno, že až na výjimky nadšení z příjezdu biskupa straničtí funkcionáři nesdíleli. V rozporu s tím působí vyjádření zastupujícího předsedy Krajského výboru Národní fronty Růžičky, který oslavu hodnotil slovy jako „*velkolepá a zároveň střízlivá*“. Také se vyjádřil k velké účasti veřejnosti, kdy podle něj lidé stáli i tři hodiny, aby pastýře mohli spatřit. K funkcionářům, kteří biskupův návrat hodnotili pozitivně, překvapivě patřil i krajský církevní tajemník Leo Drozdek, který byl jedním z prvních, kdo do Koclířova biskupovi psal.

O činnosti biskupa během druhého episkopátu pojednávala šestá kapitola. Ta přinesla odpověď na otázku, jak biskup Hlouch pohlížel na srpnové události. K okupaci se vyjádřil ve svém pastýřském listu *Slovo kněžím a diecézanům*, kde vyzval lid k zachování klidu a vyvarování se násilí. Kromě reakce biskupa na srpen 1968 přinesla tato část přehled biskupovy činnosti do konce roku 1969. V tomto období podnikl ordinář dvě zahraniční cesty do Říma, vyjádřil se k duchodové reformě duchovních a vyhlásil sbírky na rekonstrukci katedrály. Z dochovaného pastýřského listu lze konstatovat, že renovace chrámu byla pro ordináře významnou záležitostí, on sám ho považoval za srdce diecéze a perlu jižních Čech.

Obdobím druhého episkopátu se zabývala také sedmá kapitola. V té byla zodpovězena otázka, kdy došlo ke zpřísnění režimu a jak se toto zpřísnění a nástup normalizační politiky projevilo. K omezování církevního života začalo docházet od počátku roku 1970. V jihočeské diecézi se toto zpřísnění poměrů projevilo například v zákazu plánované přednášky *Tomismus a budoucnost filozofie* a ve sporu o počet místností ordinariátu. Rovněž došlo k obnovení sledování církevních akcí, jejichž uskutečnění bylo navíc podmíněno souhlasem státní správy. Kromě sledování docházelo k omezování církevních oslav. Toto omezování se projevilo např. na pouti na Křemešník v květnu 1970. Mezitím pokračovala rekonstrukce katedrály a vyhlašování sbírek na její opravu. Ani tato činnost nezůstala bez povšimnutí státního aparátu. Z dochované zprávy okresního tajemníka je patrné, že finance na rekonstrukci považoval za přemrštěné a renovaci za zbytečnou. Zpřísnění režimu a začínající konflikty s krajským církevním tajemníkem se rovněž projevíly v jednání o přesunech duchovních. Nejproblematictější bodem byla tajemníková snaha o přesun biskupova sekretáře Miloslava Vlka. Sledování a omezování církevního života a spory s církevním tajemníkem se neblaze podepisovaly na zdravotním stavu biskupa Josefa Hloucha, který na konci roku 1971 vyžadoval hospitalizaci.

Závěrem života a pohřbem biskupa Hloucha se zabývala předposlední osmá kapitola. Na jaře 1972 bylo ordináři umožněno zúčastnit se Kongregace biskupů v Římě, kde se měl rovněž zotavit z prodělané choroby. Nedlouho po návratu, dne 10. června, však biskup zemřel. Jeho smrti předcházela vyčerpávající rozhovor s krajským církevním tajemníkem. Podle dochovaných vzpomínek se obdobné dialogy vyznačovaly napětím, tlakem na biskupa a neurvalým chováním krajského církevního tajemníka. Ten měl během jednání, mimo jiné, silně kouřit, což neblaze působilo na biskupův zhoršený zdravotní stav.

Závěrečná část bakalářské práce byla věnována výuce náboženství v Jihočeském kraji během let 1968-1972. Vyučování podléhalo pozornému sledování ze strany církevních tajemníků, kteří ho reflektovali ve svých výročních zprávách. Rovněž pokyny pro sledování náboženské výuky byly součástí tzv. rámcových plánů hlavních úkolů na úseku církevní politiky. Z dostupných pramenů lze usoudit, že tato výuka byla jednou z nejvíce sporných otázek dohody státu a církve. Její důležitost si samozřejmě uvědomoval i biskup Hlouch. Ten se k ní často vyjadřoval ve svých pastýřských listech, kde se rovněž obracel na děti a rodiče. Pro získání přehledu o počtu přihlášených dětí na předmět náboženství v jednotlivých okresech Jihočeského kraje je možné využít statistické údaje, které se dochovaly v pramenech. Na jejich základě můžeme konstatovat, že zájem o výuku náboženství odpovídal vývoji politické situace. Za zvýšeným počtem přihlášených žáků ve školních letech 1968/1969 a 1969/1970 stála doznívající politika uvolňování z tzv. pražského jara. Naopak s nástupem normalizace a omezováním církevního života docházelo k opětovnému poklesu zájmu.

11. Seznam použité literatury a pramenů

11.1 Prameny

11.1.1 Nevydané prameny

Archiv Biskupství českobudějovického, Oběžníky biskupského ordinariátu v Českých Budějovicích 1961-1970.

Archiv Biskupství českobudějovického, Vládní úřady pro věci církevní 1952-1990.

Státní oblastní archiv Třeboň (dále SOA), Jihočeský krajský národní výbor (dále JčKNV), sign. 460, inv. č. 792, kart. 498.

SOA Třeboň, JčKNV, sign. 460, inv. č. 794, kart. 500.

SOA Třeboň, JčKNV, sign. 460, inv. č. 794, kart. 501.

SOA Třeboň, JčKNV, sign. 460, inv. č. 795, kart. 502.

SOA Třeboň, JčKNV, sign. 460, inv. č. 796, kart. 503.

SOA Třeboň, JčKNV, sign. 463.1, inv. č. 895, kart. 516.

SOA Třeboň, JčKNV, sign. 463.2, inv. č. 896, kart. 516.

Státní okresní archiv České Budějovice, fond Josef Hlouch – neuspořádan.

11.1.2 Vydané prameny

KOLDA, Vlastimil – KOVÁŘ, Daniel – RAMEŠ, Václav, Josef Hlouch. Devátý biskup českobudějovický v obrazech a dokumentech.

WEIS, Martin, Svědectví dokumentů. Katolická církev v archivních materiálech jihočeských archivů let 1949-1976, České Budějovice 2009.

11.2 Literatura

BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří, Katolická církev v Československu 1945-1989, Praha 2007.

BOUDRE, Alain, Umývač výloh a arcibiskup. Příběh člověka v proměnách doby, Praha 2016.

BUREŠ, Václav, Umlácen byl i biskup ThDr. Josef Hloucha, in: Václav Bureš – Zbyněk Ludvík, Černá kniha minulosti. Košický vládní program – narudlý počátek s rudým zakončením. Vzpomínky mukulů a dokumentace, Frankfurt am Main 2001, s. 229.

EMMERT, František, Rok 1968 v Československu, Praha 2007.

FIDLER, Jiří, Okupace 1968, Praha 2018.

- GABRIELOVÁ, Petra, Biskup Josef Hlouch ve vybraných dokumentech Státní bezpečnosti, Sborník Archivu bezpečnostních složek 6, 2012, č. 10, s. 171-190.
- GÁLIS, Radek, Návrat umlčeného pastýře. Biskup Mons. Josef Hlouch 1968-1972, České Budějovice 2023.
- GELMI, Josef, Papežové. Od svatého Petra po Jana Pavla II., Praha 1994.
- GROMAN, Martin, Kriegel. Voják a lékař komunismu, Praha 2023.
- KAPLAN, Karel, Poslední rok prezidenta, Edvard Beneš v roce 1948, Praha 1993.
- KOLOUCH, František, Hlouch Josef, in: Jan Stříbrný (ed.), Mučedníci a oběti pro Krista. Martyrologium katolické církve v českých zemích 20. století, Praha 2023, s. 489-495.
- KOLOUCH, František, Internace biskupa Josefa Hloucha, Studia theologica 15, 2013, č. 3, s. 197-216.
- KOLOUCH, František, Internace biskupů, Josefa Hloucha a Karla Skoupého, Praha 2018.
- KOLOUCH, František, Milion duší. Osudy biskupa Josefa Hloucha, Brno 2013.
- KOLOUCH, František, Umlčený biskup. Životní osudy Karla Skoupého, Brno 2018.
- PAULAS, Jan – ŠEBEK, Jaroslav, Katolické noviny 1949-1989, Praha 2009.
- SCHULZE WESSEL, Martin, Pražské jaro. Průlom do nového světa, Praha 2018.
- SVOBODA, Bohumil – POLC, Jaroslav V., Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance, Praha 2008.
- ŠRAJEROVÁ, Eva, Českobudějovický biskup ThDr. Josef Hlouch, České Budějovice 1997.
- VYBÍRALOVÁ, Eva, Mexické fakulty. Mimořádné církevní pravomoci, jejich vývoj a aplikace, Brno-Praha 2024.
- WEIS, Martin, Minutěnky vzpomínek na pastýře lidu svého, Praha 1999.
- WEIS, Martin, Josef Hlouch. Pastýř a homiletik, Praha 2016.

11.3 Periodika

Acta Curiae Episcopalis Bohemo-Budvicensis ze dne 10. července 1947.

11.4 Internetové zdroje – kontrolované dne 24. 4. 2025

Srov. Adorace. Dostupné z: <https://farnostvizovice.cz/clanek.php?id=3686>.

Srov. Amfiteatr. Dostupné z: www.kafelanka.cz/brno/lisen/amfiteatr2.php.

Srov. Asesor. Dostupné z: https://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/asesor#google_vignette.

Srov. Co jsou to exercicie. Dostupné z: <http://www.exercicie.cz/exercicie.php>.

Srov. Katolická akce 1949. Dostupné z: <https://cirkevnihistorie.estranky.cz/clanky/dieceze-v-ceske-republice/katolicka-akce-1949.html>.

Srov. Mariánské družiny. Dostupné z: <https://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/marianske-druziny>.

Srov: Nařízení vlády č. 219/1949 Sb. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/1949/219?zalozka=text>.

Srov. Nařízení vlády č. 112/1950 Sb. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/1950/112?zalozka=text>.

Srov. Pastorační rada. Dostupné z: <https://www.farnost-holice.cz/zivot/pastorační-rada>.

Srov. Zákon č. 58/1950 Sb. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/1950/58/1950-06-03?odkazId=3044953&zalozka=text>.